

Česká zemědělská univerzita v Praze
Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů
Katedra zahradní a krajinné architektury

**Kulturní dědictví jako jeden z faktorů rozvoje venkovského
regionu**

Bakalářská práce

Autor práce: Zdeňka Jonáková

Vedoucí práce: RNDr. Oldřich Vacek, CSc.

© 2014 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Kulturní dědictví jako jeden z faktorů rozvoje venkovského regionu" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 11. dubna 2014

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu práce panu RNDr. Oldřichu Vackovi, CSc. za cenné rady a odborné vedení při zpracování mé bakalářské práce. Dále pak pamětníkům a starostům obcí Nedrahovice a Jesenice za zpřístupnění podkladů důležitých pro vypracování bakalářské práce.

Kulturní dědictví jako jeden z faktorů rozvoje venkovského regionu

Cultural heritage as the one of the development's factors of country region

Souhrn

Tématem této bakalářské práce je Kulturní dědictví jako jeden z faktorů rozvoje venkovského regionu. Po počáteční definici výchozích pojmů, jakými jsou venkov a kulturní dědictví, jsou charakterizována jednotlivá historická stadia venkova včetně současné podoby venkova, specifikace kulturního dědictví a jeho rozdělení, vymezení jeho významu a v obecné rovině nehmotná složka kulturního dědictví v podobě lidových, církevních, hospodářských a rodinných zvyků a tradic.

Dále se práce již konkrétně zabývá kulturním dědictvím dvou malých obcí ve Středočeském kraji, okrese Příbram, a to obcemi Nedrahovice a Jesenice. Popisuje a porovnává jejich zeměpisné a demografické údaje, historický vývoj včetně kulturního dědictví v hmotné podobě, vymezuje zájmová sdružení jako jedny z aktérů, kteří se podílí na obnově a udržování kulturního dědictví v daných lokalitách, a rovněž specifikuje nehmotnou složku kulturního dědictví ve zkoumaných oblastech představující, pro účely této práce, jednak tradiční lidovou kulturu a jednak současné tradice. Pokud jde o tyto tradice a zvyky, tak uvádí, které z církevních, lidových a hospodářských tradic se dochovaly i v současné době, dále popisuje některé rodinné tradice a konečně vymezuje i soudobé tradice, které jsou v obou obcích vytvářeny.

Okrajově je řešena otázka financování kulturního dědictví obou obcí uvedením, na jaké projekty jsou obě obce schopny finanční prostředky od dalších subjektů získat, a které projekty, typicky právě nehmotná složka kulturního dědictví jsou zcela opomíjeny.

Shrnutím práce jsou jednotlivá zjištění ohledně vztahu či postoje obou lokalit a jejich obyvatel k lidovým a soudobým tradicím, dále porovnání tradic a zvyků u obou obcí a následně zhodnocení dalších možností obou obcí a jejich rezervy v rozvoji regionu z hlediska jejich kulturního dědictví.

Klíčová slova: venkov, historie venkova, kulturní dědictví, tradice, spolky

Summary

The subject of this bachelor's work is The Cultural heritage as the one of the development's factors of country region. After opening definition of initial terms as the country and the cultural heritage follows description of cultural heritage's particular historical stages including contemporary shape, specification of cultural heritage and its sorting, definition of its significance and in general level immaterial part of cultural heritage in form of folk, religious, economic and family traditions and customs.

Further this work specifically pursues the cultural heritage of two villages in the Central Bohemian Region, district of Příbram, Nedrahovice and Jesenice. The work describes and compares its geographical and demographical data, historical development including cultural heritage in material form, defines interest associations as participants on renewal and maintenance of cultural heritage in given localities and it also specifies immaterial part of cultural heritage in these areas which represents, for purpose of this work, traditional folk culture and also contemporary traditions. As regards these traditions and customs it presents religious, folk and economic traditions preserved up to the present, further it describes some family traditions and at last it defines as well contemporary traditions created in both villages.

As a marginal issue is discussed villages' cultural heritage's financing with presentation of projects on which both villages are able to obtain finances from another subjects and projects which are completely passed, typically just immaterial part of the cultural heritage.

The summary of this work individually reveals relationship and attitude of both localities and its inhabitants to folk and contemporary traditions, further it compares villages' customs and traditions and subsequently it evaluates next possibilities of both villages and its reserves in region's development with respect to the cultural heritage.

Keywords: country, history of country, cultural heritage, traditions, associations,

Obsah

1 Úvod	1
2 Cíl práce	3
3 Literární rešerše.....	4
3.1 Vymezení pojmu venkov	4
3.2 Historie českého venkova	5
3.2.1 Počátky osidlování venkova	5
3.2.2 Venkov ve středověku.....	5
3.2.3 Husitská doba.....	7
3.2.4 Pohusitská doba a doba předbělohorská	7
3.2.5 Venkov v období baroka	8
3.2.6 Venkov na sklonku 18. století a na počátku 19. století	9
3.2.7 Venkov po revoluci v roce 1848 až do první světové války	10
3.2.8 Venkov a světové války	12
3.3 Změna venkova s příchodem komunismu	15
3.3.1 Odsun německého obyvatelstva z pohraničí a pozemková reforma	15
3.3.2 Kolektivizace zemědělství jako zásadní změna pro život obyvatelstva na venkově.....	15
3.4 Český venkov po pádu komunismu a v současnosti	17
3.5 Kulturní dědictví českého venkova	19
3.5.1 Definice kulturního dědictví.....	19
3.5.2 Význam kulturního dědictví	19
3.5.3 Tradice, zvyky a obyčeje jako nehmotná složka kulturního dědictví.....	19
4 Materiál a metody	30
4.1 Polohopisné a demografické údaje obcí	31
4.1.1 Obec Nedrahovice.....	31
4.1.2 Obec Jesenice.....	31
4.2 Historie zkoumaných lokalit	32
4.2.1 Historie vesnice Nedrahovice	32
4.2.2 Některé historické zajímavosti dalších částí obce	38
4.2.3 Historie vesnice Jesenice	39
4.3 Zájmová sdružení obcí Nedrahovice a Jesenice	43
4.3.1 Sbory dobrovolných hasičů.....	43
4.3.2 Myslivecké sdružení Jesenice - Nedrahovice.....	44
4.3.3 Tělovýchovná jednota Sokol Jesenice.....	44

5	Výsledky.....	46
5.1	Demografické, zeměpisné a historické srovnání obcí.....	46
5.2	Analýza lidové a soudobé tradice v obou obcích a srovnání	46
5.2.1	Tradice a zvyky dle církevního kalendáře v obci Nedrahovice a Jesenice	47
5.2.2	Některé rodinné tradice ve zkoumaných lokalitách	50
5.2.3	Hospodářské tradice, tradice spojené s ročními obdobími nebo významnými událostmi	53
5.2.4	Novodobé tradice	56
5.3	Role zájmových sdružení v kulturních dění obcí	60
5.4	Finanční zajištění rozvoje kulturního dědictví obcí	61
5.5	Vztah obyvatel k tradicím a jejich názory na kulturní události druhé z obcí ...	63
6	Diskuze.....	64
7	Závěr	66
8	Seznam použité literatury	68

1 Úvod

Každý z nás svým chováním a svým jednáním vytváří určité hodnoty, ať již hmotné nebo nehmotné, kladné nebo záporné. Ty hodnoty, které je pak ochotna sdílet i širší společnost a podle těchto se také řídit a předávat je dalším generacím, pak můžeme považovat za hodnoty kulturní. Soubor takto společensky sdílených a předávaných vzorců chování je tedy naším kulturním dědictvím.

Každé dědictví je pak třeba chránit, navazovat na něj a v tomto smyslu jej dále rozvíjet tak, aby z něho mohly vycházet i budoucí generace. Ochranou našeho kulturního dědictví stoupá i naše povědomí o něm a díky němu zjišťujeme, jakým způsobem žili naši předkové, jak bydleli, stravovali se, jakým způsobem si zajišťovali obživu, jak se bavili a v co věřili, a z jakých událostí měli strach nebo obavy.

A stejně tak z hodnot, které pro své potomky vytvoříme a zachováme my, budou moci další generace opětovně získávat povědomí o způsobu našeho života, vyvarovat se z našich chyb nebo učit se z našich úspěchů.

Vzhledem k tomu, že každý region má své hodnoty, své tradice a svůj způsob života, je na každém z nich, aby si své kulturní dědictví zachoval a kromě toho jej také zpřístupnil pro regiony jiné.

Zpřístupněním kulturních památek, architektonických skvostů, přírodních jevů ale i umožněním nahlédnout do lidových tradic regionu, zvyků zdejšího obyvatelstva, jejich tvořivosti a jejich stylu zábavy, tak nepochybně dochází k rozvoji daného regionu, neboť lidé jako společenští jedinci se rádi vracejí do míst, která je něčím nadchla nebo v nichž se cítí příjemně. Proto má zachování a rozvoj kulturních tradic a údržba a obnova kulturních památek jednoznačně pozitivní vliv na vývoj regionu, zejména z hlediska turistiky a cestovního ruchu, který do regionu přináší finanční prostředky a současně zvyšuje jeho atraktivitu.

Jelikož venkovský region nedisponuje v mnoha ohledech tolika možnostmi jako region městský a pro spoustu obyvatelstva tak nemusí být atraktivním místem k životu, vyvstala právě u něho zjevná potřeba rozvíjet se a tím zvýšit svou přitažlivost pro jeho obyvatelstvo a zastavit tak postupné vyliďňování venkova.

A právě tímto tématem, rolí kulturního dědictví v rozvoji venkovského regionu, v praktické části se zaměřením na dvě konkrétní venkovské lokality Středočeského kraje, Nedrahovicko a Jesenicko, se zabývá má práce.

Zatímco teoretická část práce pojednává o venkovském regionu v minulosti a popisuje jeho rozvoj a kulturní dědictví, které rovněž specifikuje, od počátku osidlování venkova až po současnost, praktická část práce promítá teoretické poznatky do konkrétního venkovského regionu, zmiňuje hmotnou složku kultury a současně vymezuje nehmotné kulturní bohatství v podobě dochovaných tradic a tradic ryze novodobých.

Nedrahovicko a Jesenicko mívaly v minulosti charakter ryze zemědělský, což se projevilo i na dochované a současné kultuře těchto oblastí. Zvolení právě těchto dvou lokalit souvisí s jejich historickou minulostí, kdy původně se jednalo o dva samostatné celky, ač v některých ohledech propojené, později došlo ke sloučení jejich osudů a v současné době se jedná opětovně o dvě oddělené obce, z nich každá má své hmotné kulturní dědictví a rovněž své zvyky a tradice.

Jelikož spolu obce sousedí, lze na jedné straně sledovat jejich podobnost ovlivněnou jednak historicky dočasným připojením obou obcí k jednomu celku a jednak i vzájemnou blízkostí a podobnými osudy, na druhé straně jejich odlišnosti v přístupu k jednotlivým společenským a kulturním událostem a v aktivitách jejich zájmových spolků, což je do jisté míry ovlivněno vedením té které obce a samotným potenciálem jejích občanů.

2 Cíl práce

Tato práce si klade za cíl určit roli kulturního dědictví na rozvoji venkovského regionu, a to jak z ekonomického, tak i společenského pohledu.

Cílem teoretické části je zachytit utváření venkova a jeho kulturních hodnot z historického pohledu.

Cílem praktické části je zmapovat kulturní dědictví dvou venkovských lokalit ve Středočeském kraji se zaměřením zejména na tradiční lidovou a na novodobou kulturu, a na těchto ukázat, jakým způsobem se kulturní dědictví promítá do rozvoje venkovského regionu.

3 Literární rešerše

3.1 Vymezení pojmu venkov

Motto:

„Zajímavý je pohled na naše osady. Chaloupka k chaloupce se tiskne jako sestra k sestře, z husté zeleně stromů prokvítávají šedé, doškové střechy se starodávnými štíty vedle červených, taškových i cementových střech s křiklavými ozdobami – směs stáří i mládí, zašlých věků i přítomnosti, chudoby i zámožnosti, prostoty i jakéhosi přepychu – a všechno dohromady připadá nám jako schoulené stádo oveček, jemuž vévodí kostelík s baňatou věží a pěkně upravená škola. A takového rázu jsou téměř všechny vesničky ve středních a jižních Čechách, od Příbramě až k Budějovicům a od Písku až k Jindřichově Hradci“ (Habart, 1998b).

Přesně definovat a vymezit pojem venkov je s ohledem na neurčitost tohoto pojmu v podstatě nemožné. V praxi je pojem venkov vymezován z hlediska nejrůznějších kritérií, např. dle velikostní kategorie obce, hustoty zalidnění, podle využití půdy, nebo např. negativním způsobem jako protiklad města.

Tradiční definici venkova v užším slova smyslu jako prostoru mimo městské osídlení, který je charakterizován nižší hustotou zalidnění a tradičním zaměřením na zemědělství, najdeme v nejrůznějších slovnících a encyklopediích. Šířeji venkov definuje např. Blažek (2004) jako prostor neměstský, kde lze zaznamenat proti městskému prostředí odlišné jevy, vztahy, procesy či funkce, resp. proti městu odlišný vývoj nejen socioekonomického, ale i sociokulturního, resp. institucionálního prostředí.

Perlín (1998) venkov vymezuje takto: „Prostor, který zahrnuje jak krajinu, tak i venkovská sídla. Pojem venkov tedy integruje jak nezastavené území, tak i zastavené území malých sídel – vesnic. Pro venkov jsou charakteristické menší intenzity sociálně ekonomických kontaktů, menší hustota vazeb mezi jednotlivými subjekty, které se ve venkovském prostoru pohybují.“

Důležitost vymezení pojmu venkov vyvstala v souvislosti s dotačními programy na podporu venkova. V rámci českého Programu rozvoje venkova byl venkovský prostor stanoven podle kritérií OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) a Eurostatu na úrovni jednotek NUTS III (kraje) tak, že za významně nebo převážně venkovské území bylo označeno celé území České republiky s výjimkou hlavního města Prahy. Na

úrovni jednotek NUTS III definuje OECD a EUROSTAT venkovské regiony podle podílu obyvatelstva žijícího ve venkovských obcích (žije-li v nich více než 50 % obyvatel, jde o region převážně venkovský, žije-li v nich více než 15 % obyvatel, jde o region významně venkovský, ostatní regiony jsou převážně městské), přičemž za venkovské jsou považovány obce s hustotou osídlení pod 150 obyv./km².

3.2 Historie českého venkova

Podstatou vesnického kulturního dědictví, pokud jde o hmotné statky, je zejména vlastní vesnická obytná a hospodářská zástavba včetně struktury venkovských sídel. Na vesnici tak nalézáme celou řadu historických památek, jakými jsou zejména kostely, kapličky, nejružnější sochy apod. Z nehmotných statků jsou to pak lidové zvyky, obyčeje a tradice, ale rovněž např. způsob obživy a obhospodařování půdy, odívání, stolování a jiné.

3.2.1 Počátky osidlování venkova

Osídlení venkova má prastarou tradici, a to již od pravěkého období. Venkov je již od mladší doby kamenné (neolit, cca 5300 až 4300 let př. n. l.) neodmyslitelně spjat se zemědělskou výrobou. Původní vesnice tvořilo pouze několik domů, neolitická osada se skládala pouze z několika desítek obyvatel. V této době ještě naši předkové neuměli obdělávat pole. Tzv. přílohový systém v obdělávání půdy (obdělávání půdy po určitou dobu a poté nutnost nechat ji cca pět až sedm let ležet ladem) tedy vyžadoval usazení obyvatel a vzniku pevných hospodářských obvodů, které se nazývaly plužiny. Tento způsob hospodaření vedl k postupnému vyčerpání půdy a nutnosti stěhování obyvatelstva, tedy nedocházelo ještě k trvalému osídlení (Lokoč a Lokočová, 2010).

3.2.2 Venkov ve středověku

Typicky zemědělský charakter měla i raně středověká společnost. V zemědělství se vytvářela rozhodující část zemědělské produkce společnosti. Pracovala v něm také většina obyvatelstva. Postupně docházelo ke zdokonalování zemědělských nástrojů, k používání rádlů, pluhu atd.

Počátkem 5. století, při osidlování Čech prvními Slovany, je možné již zaznamenat stavbu malých rodových vsí po 5 až 10 dřevěných obydlí. Systém přílohového obdělávání půdy postupně nahradil systém úhorového hospodaření, kdy se pole střídala

s neobdělávanými plochami úhorů a půda v těchto úhorech „odpočívala“. Pro 8. a 9. století jsou již typická kmenová knížectví skládající se ze vsí zemědělců a opevněných hradišť knížat a poddaných.

V průběhu 12. a 13. století došlo k nové organizaci společnosti, původní hradiště byly nahrazeny kamennými hrady, sídla položená ve výhodné komunikační poloze se začala formovat do celků městského charakteru a vesnické osídlování se zahušťovalo a rozšiřovalo z úrodnějších nížin do dalších oblastí. Rovněž se zlepšila technologie zemědělských prací, změnila se skladba pěstovaných plodin a nové prvky se objevily i v chovu hospodářských zvířat. Proto je toto období rovněž označováno jako agrární revoluce. Vlastníky a zakladateli vesnic byla jednak drobná šlechta, dále církev a rovněž šlechta vyšší, která zde však povětšinou nesetrvávala a její provoz řídil určený správce či nájemce (Sýkora, 1998; Kuča 2011).

Ve vrcholném středověku (13. a 14. století) prodělaly české vesnice zásadní změnu. Nově zformovaná šlechta se stala významným pozemkovým vlastníkem a rozvoj vesnického osídlení byl nezbytný jednak pro zajištění potřeb šlechty a panovníka, ale i existenci měst jako nových center obchodu a výroby. Pro rozšíření zemědělské produkce bylo nezbytné zvýšit počet venkovského obyvatelstva a rovněž i rozlohu obdělávané plochy, což vedlo k zakládání nových vesnic a přeměně dosud zalesněných ploch na plochy zemědělsky využitelné. Výstavba jednotlivých vesnic byla svěřena lokátorovi, pozdějšímu rychtáři, který celý proces založení vesnice organizoval. Nové vesnice byly budovány na tzv. návesním principu, okolo návse pak byly postaveny obytné domy a hospodářské budovy, později chlévy a stodoly, rovněž krčmy a nesmíme zapomenout ani na kostely, které se staly nedílnou součástí venkovské krajiny. Motivačním prvkem pro obyvatele vesnic mohlo být rovněž tzv. zákupní právo, kdy poddaný měl za poplatek půdu v trvalém držení, a to i dědičně, a po určitou dobu byl osvobozen od placení nájmu a od roboty (Míka, 1960). Ve staročeském jazyce je tato volnost, ulehčení a osvobození od poplatků označováno jako „lhota“, a právě odtud tedy pramení názvy mnoha českých vesniček (Habart, 1998a).

Období středověku tedy zcela určitě položilo základy venkovskému osídlení typickému i pro současný venkov a rovněž přineslo kulturní dědictví v podobě hradů, klášterů, kostelů (Hora-Hořejš, 1997).

Pokud jde o zemědělskou výrobu, je středověké období spojováno s rozdělením hospodářské krajiny do tzv. trojhonného či trojpolního systému, kdy se pole rozdělilo do tří celků na jař, ozim a úhor a v následujících třech letech se cyklicky střídal osev a úhor, čímž

došlo k omezení původního rozsahu neplodného úhoru a většímu využití půdy pro osev. Zemědělci začali používat dokonalejší typy zemědělského náradí (pluh), zdokonalili zapřahání tažných zvířat (koňský chomout, kravské jařmo), rozšířili výstavbu vodní a větrných mlýnů, což vedlo ke zkvalitnění zpracování obilí. Celý tento, výše popsáný, proces je rovněž nazýván jako kolonizace (Beranová a Kubačák, 2010).

3.2.3 Husitská doba

Rozvoj středověkého venkova ukončily husitské války, kdy Čechy byly po několik desetiletí zmítány válečnými konflikty, následným hospodářským úpadkem, v důsledku čehož došlo k zániku mnoha vesnic, které neměly dostatečnou zemědělskou stabilitu. Zánik postihl stovky vesnic, a proto je 15. století spojováno s první velkou etapou redukce venkovského osídlování v Čechách (Sýkora, 1998).

Husitská doba je spojována se snahami o reformu církve na počátku 15. století. Po upálení Jana Husa 6. července roku 1415 na koncilu v Kostnici došlo k radikalizaci stoupenců Husova učení, což následně vyvolalo tzv. husitské války. Husitské války se významnou měrou dotkly i církve a církevního majetku. Byla rozbita církevní organizace, husité vypálili a vyloupili několik stovek klášterů a kostelů, v ohni zmizelo nenávratně mnoho cenných ručně psaných knih, rovněž byla zničena mnohá umělecká díla. V důsledku husitských válek církev přišla o stavby, kulturní a historické poklady, dále o značnou část půdy, kterou získala ve válkách jak stávající, tak nová husitská šlechta (Šmahel, 1996).

3.2.4 Pohusitská doba a doba předbělohorská

Jak je již zmiňováno výše, 15. století se neslo v duchu úpadku vesnického osídlování. Zánik vesnic pokračoval i v 16. století. Kromě toho, že země se potýkala s hospodářskou krizí, tkví zánik vesnic i v dalších aspektech. Jednak šlechta začala zakládat své pivovary, dvory a hospodářské jednotky, letohrádky, bažantnice, zámky a dále byly zakládány rybníční soustavy, kdy došlo k zatopení řady vesnic. Nové osídlení pak bylo spojeno i s pronikáním šlechty do nových odvětví, jakými byly např. sklářství, železářství apod. (feudální velkostatkářství). Venkovské obyvatelstvo v době předbělohorské tvořilo z větší části poddanstvo a dále vrchnost. Mezi poddané patřily jak držitelé velkých gruntů, tak i rolníci, bezzemci, řemeslníci a venkovská chudina. V čele venkovských obcí stáli rychtáři, kteří vybírali feudální poplatky. Základnu poddaných tvořili rolníci hospodařící na přidělených gruntech. Vzhledem k tomu, že poddaní měli půdu pouze v držbě, byli závislí na vrchnosti a

museli odvádět vrchnosti, vlastníku půdy, králi i církvi pozemkovou rentu, která se kromě finanční části vyskytovala i v naturální a robotní podobě. Poddanská robota 16. století se však lišila od nevolnictví, neboť povinnost roboty se vztahovala pouze na držitele půdy, nikoliv bezzemky. Další finanční zátěží pro poddané byl výběr církevního desátku za od církve pronajatá zemědělská zvířata. Kromě tohoto poplatku církvi byly zavedeny královské berně, které se v první polovině 16. století staly nejtěžší povinností poddaných (Sýkora, 1998; Kuča 2011).

3.2.5 Venkov v období baroka

Hospodářská a politická krize v době předbělohorské vyústila roku 1618 ve válečný konflikt, jehož úvodem bylo povstání nekatolické šlechty vůči Habsburkům (Husa, 1961). Třicetiletá válka postihla český venkov ničivými válečnými akcemi, v důsledku nichž došlo k další hromadné vlně zániku stovek vesnických sídel. Vítězství katolických Habsburků přineslo jednak náboženskou emigraci a jednak zvýšení roboty a nevolnictví (Purš a Kropilák, 1982).

Následná rekatolizace a posílení církevní moci měly svůj vliv i na další oblasti života. Po architektonické stránce se jednalo zejména o nový umělecký sloh, baroko. Stavěly se a přestavovaly nákladné kostely, zámky a paláce, ale také měšťanské domy a radnice a v neposlední řadě venkovská stavení s bohatými štíty a vjezdy. Toto období je význačné rovněž pro vznik křížků, božích muk a dalších drobných sakrálních staveb, které rovněž tvoří nedílnou složku hmotného kulturního dědictví (Sýkora, 1998; Löw a Míchal, 2003).

Z hlediska architektury bylo tedy období po třicetileté válce přínosem pro naši kulturu, stejně jako např. architektura středověku. Nicméně z hlediska dalších aspektů je tato doba právem označována jako doba temna. Po třicetileté válce ležela asi třetina veškeré obdělávané půdy ladem. Rolnické usedlosti byly vypáleny a opuštěny, počet obyvatel klesl asi o polovinu oproti době předbělohorské, a to jak v důsledku válečných útrap, hladovění a epidemií, tak právě i v důsledku následné emigrace nekatolického obyvatelstva. Šlechtičtí velkostatkáři proto zabírali uvolněnou půdu a zakládali nové panské dvory namísto původních vesnic. Pracovní síly si opatřovali ukládáním stále vyšších robotních povinností a ukládáním peněžních a naturálních dávek (Husa, 1961; Kuča 2011).

Vesnice, které zakládala vrchnost, byly tzv. vesnice dominikální, které sloužily např. jako obydlí nevolníků pracujících při dvorech. Další vesnice vznikaly v důsledku kolonizace horských oblastí, v nichž vyrůstaly průmyslové podniky (Sýkora, 1998).

Hospodářsko-společenská situace na sklonku 16. století a 17. století se tedy nesla v duchu třídních bojů, povstání a selských rebelií proti útlaku a vykořisťování venkovského obyvatelstva šlechtou. Nevolnictví brzdilo dalšímu rozvoji zemědělské výroby, výrobní technika na nevolnických statcích se udržovala na nízké úrovni, pole byla špatně obdělávána, sklizeň probíhala se ztrátami, neboť zbídačení nevolní zemědělci nebyli schopni produkovat takové množství produkce, jako tomu bylo před válkou (Purš a Kropilák, 1982). Boj nevolnických mas proti feudálnímu útisku a vykořisťování vedl v roce 1775 k povstání. Toto povstání vedlo k dílčím úpravám roboty a postupnému dospění k závěru, že další rozvoj zemědělství a průmyslu není možný bez uvolnění nevolnictví (Husa, 1961; Beranová a Kubačák, 2010).

Zrušením nevolnictví císařem Josefem II. v roce 1781 došlo k určitému uvolnění poddanského lidu na šlechtě. Šlechta pozbyla práva posílat děti venkovanů na řemesla, studia, bránit poddaným ve sňatcích apod. Venkovský lid zůstal i nadále vázán robotnými povinnostmi vůči vrchnosti a náležel i pod jejich správní a soudní pravomoc. Nicméně zrušení nevolnictví umožnilo venkovskému obyvatelstvu vyšší účast na řemeslné a manufakturní práci a vzdělání, s čímž souvisel příliv obyvatel z venkova do měst (Husa, 1961).

3.2.6 Venkov na sklonku 18. století a na počátku 19. století

V souvislosti s reformami císaře Josefa II. došlo k nové vlně zakládání nových vesnic a rozšiřování dosavadních vesnic. Konec 18. století pak přinesl do zemědělství i do průmyslu základní změny. V zemědělství se jednalo, v důsledku pěstování nových plodin (jetele) o přechod od úhorového trojpolního systému ke střídavému polnímu hospodářství a ke stájovému chovu dobytka namísto dosavadního pastevectví (Purš a Kropilák, 1982). Rozšiřovaly se osevní plochy rušením pastvin a vysoušením rybníků, důkladnějším obděláváním půdy a hnojením pomocí umělých hnojiv došlo ke zvýšení výnosů. Rovněž zemědělské nářadí se zdokonalilo, a to zejména nářadí sloužící k orbě. Za zmínku stojí zcela určitě české ruchadlo bratranců Veverkových z Rybitví na Pardubicku v letech 1825 až 1827. V tomto období se rozšířilo i pěstování některých dříve neznámých nebo nevyužívaných plodin, např. brambor jako základního pokrmu lidu, pěstování cukrovky v první polovině 19. století, píce, jetele, vojtěšky, na Slovensku pak např. osev tabáku a kukuřice (Beranová a Kubačák, 2010; Lokoč a Lokočová 2010).

Další vývoj zemědělské výroby v Čechách byl ovlivněn napoleonskými válkami. Dvacátá léta devatenáctého století se nesla v duchu zemědělské krize, která postihla

velkostatkářská a poddanská hospodářství. Na pokles cen obilí pak doplácela zejména rolnická hospodářství, u nichž pěstování obilí převládalo, proto i finančně slabší rolníci byli donuceni prodat svou úrodu za nevýhodných podmínek. Naproti tomu velkostatky zabývající se pěstováním píce, okopanin a chovem ovcí byla schopny reagovat na vývoj trhu. Již před rokem 1848 postupně nejpokročilejší velkostatky přecházely ke kapitalistickým formám zemědělské výroby, pěstovaly více jetele a vaječnický, rozšiřovaly chov hovězího dobytka a ovcí, používaly účinnější metody hnojení půdy a zaváděly lepší techniku při obdělávání půdy včetně prvních sečích a mlátičích strojů. V poddanských hospodářstvích probíhaly tyto výše uvedené přeměny až mnohem později, nicméně s ohledem na zvýšení ceny obilí po ukončení hospodářské krize si i rolníci udrželi rozhodující podíl na obdělávané orné půdě (Purš a Kropilák, 1982; Beranová a Kubačák, 2010).

3.2.7 Venkov po revoluci v roce 1848 až do první světové války

Po revoluci v roce 1848 nastal v celé Evropě rychlý rozvoj kapitalistického podnikání. V českých zemích stále jednoznačně převyšovala zemědělská činnost nad průmyslem. V zemědělství byl dovršen rozpad systému trojpolní soustavy již i v rolnických hospodářstvích a nově zvítězil střídavý osev polí. Do velkostatkářské výroby pronikly nové agronomické techniky, jakými bylo např. odvodňování, drenáže, ledkování apod. (Sýkora 1998; Beranová a Kubačák, 2010).

S rokem 1848 zrušil říšský sněm robotu za odškodnění. Zrušením roboty se právní postavení poddaných hodně změnilo. Rolník, který byl až dosud pouze uživatelem půdy, se nyní stal i jejím jediným vlastníkem (za předpokladu vyplacení odškodného). Celková náhrada v českých zemích činila zhruba 90 miliónů zlatých. Těchto prostředků využili velcí pozemkoví vlastníci nejen k investicím do vlastní zemědělské výroby, ale i do průmyslové výroby, například do těžby rud, jejich zpracování, investice do zemědělského průmyslu atd. (Butvin a Havránek, 1968; Purš a Kropilák, 1982).

S pádem feudálního vrchnostenského zřízení a roboty však rovněž došlo k třídnímu rozdělení obyvatelstva na venkově na bohaté sedláky a drobné rolníky, kteří nebyli schopni zakoupit si půdu a byli nuceni si ji od velkostatkářů pronajmout. Pro drobné rolníky předpokládal výkup značné zadlužení, pro vesnické bezzemky bylo nabytí půdy nereálné, takže tito zůstali odkázáni na námezdní práci na velkostatkách nebo v továrnách. Středním proudem na venkově byli střední rolníci, kteří těžce zápasili s konkurencí šlechtických velkostatků (Husa, 1961).

V druhé polovině 19. Století došlo v Českých zemích ke značenému rozvoji v zemědělské výrobě. Za zvláště významný je možno považovat vzestup osevu cukrovky, který přinášel od šedesátých let 19. Století největší zisky zemědělcům v úrodnějších krajích. Rovněž vzrostl chov hovězího a vepřového dobytka. Na sklonku století se na velkostatkách začaly objevovat parní mlátičky (Butvín a Havránek, 1968).

Zemědělství poskytovalo hlavní zdroj obživy valné většině vesničanů. Statistiky uvádí, že ve středně velké vesnici existovalo v průměru 100 zemědělských jednotek s pozemkovou držbou v rozmezí od jednoho aru do desítek hektarů. Přibližně 8 až 10 sedláků vlastnilo usedlosti nad 10 hektarů a zhruba dalších 10 až 20 menších sedláků hospodařilo na přibližně 5 až 10 hektary. Ve třetině vesnic provozoval živnost kovář, tesař, stolař, zedník, švec, hokynář a hrobník. V podstatě žádná vesnice se neobešla bez místní hospody. Na sklonku 19. století existovalo v Čechách asi 1000 velkostatků, většinou šlechtických. Většinu orné půdy vlastnilo pouhých 46 rodin, přibližně polovinu selského lidu tvořili samostatní hospodáři od chalupníků až po velkostatkáře (Hora-Hořejš, 2007; Beranová a Kubačák, 2010).

Sedláci se vyznačovali tím, že svá pole již neobdělávali sami, nýbrž pomocí čeládky, statkáři pak byli ještě na vyšší úrovni a velkostatkáři byli většinou příslušníci šlechtického stavu, kteří zaměstnávali hospodáře, ředitele a správce starající se o jejich nemovitosti. Chudší polovinu selského lidu pak tvořili čeledníci, nádeníci a deputátníci včetně jejich rodin. Čeledníci byli stálými zaměstnanci hospodáře, nádeníci pak příležitostní zaměstnanci pracující za denní mzdu. Deputátníci bydleli na velkostatkách trvale, odměnu dostávali především v naturální podobě, v tzv. deputátu (Hora-Hořejš, 2007).

Na počátku 20. století ubyl počet osob pracujících v zemědělství a lidé utíkaly do měst, kde byla lepší pracovní příležitost. Tímto došlo k postupnému nedostatku pracovních sil na venkově v zemědělství. Velkostatkáři čelili nedostatku pracovní síly připoutávání dělníka k půdě zvýšeným pachtem a zřizováním dělnických domků s půdou. V důsledku těchto změn se více šířilo používání námezdní práce v zemědělství. Drobná hospodářství byla obhospodařována pouze rodinnými příslušníky, velkostatky pracovaly pouze s námezdní pracovní silou. Zemědělská výroba začala být mechanizována mimo jiné i v souvislosti s používáním nových energetických zdrojů, elektřiny a benzínu. Mechanizace zemědělských strojů se značně rozšířila zejména po roce 1905, ovšem zejména opětovně u větších statků (Řiha, 1960; Beranová a Kubačák, 2010).

S ohledem na růst výrobních nákladů a investic stále naléhavěji vznikala potřeba zemědělského úvěru. To vedlo k zakládání úvěrových družstev – kampeliček, která původně sloužila pouze pro získání levného úvěru pro vesnickou buržoazii a středních rolníků, později však financovala i obchodní činnosti agrárních družstev. Rovněž byla zakládána mlékárenská, dobytkářská, nákupní a prodejní družstva ovládaná velkými sedláky. Tímto pomalu dochází i k politickému organizování venkova, vytváření české vesnické buržoazie a zatlačování aristokratického velkostatku (Říha, 1960).

3.2.8 Venkov a světové války

3.2.8.1 Vesnice v první světové válce

První světová válka (1914 – 1918) významně ovlivnila život na vesnici. Dospělí muži odešli na frontu a na venkově zůstaly na zemědělské práci jen ženy, mladiství a muži nad 50 let. Z vesnic byli pro armádu odvedeny i koně, tudíž zemědělství zůstalo na kravskou a volskou potažní sílu. Dále byl venkov stížen odvody obilí, skotu, prasat a další produkce, vesnice trpěly i nedostatkem pracovních strojů, hnojiv a dalších potřeb nezbytných pro zemědělství, neboť veškerý průmysl byl orientován na válečnou výrobu. V roce 1914 stouply ceny všech potravin. Rok 1916 nebyl zrovna úrodným rokem v této oblasti a většina vesnic nemohla tyto odvody splnit. Proto byly okresním hejtmánstvím zřízeny rekviziční komise, které chodily od domu k domu a zabavovaly nadlimitní množství. V březnu 1917 začaly rekvizice sílit a rekviziční komise dělaly prohlídky domů za asistence vojska. V hospodářstvích a na polích chyběly pracovní síly. Situace se ještě zhoršila, když v roce 1916 narukovaly i starší ročníky 43 až 50 let. Na českém venkově tak rostl hlad vesnické chudiny drobného rolnictva po půdě a zároveň se stupňoval odpor proti dosavadním velkostatkářům, což nakonec vyústilo v první pozemkovou reformu probíhající v letech 1919 až 1935 (Kárník, 2000; Beranová a Kubačák, 2010).

Oproti posledním desetiletím 19. století, kdy docházelo k migraci obyvatelstva z venkova do měst, v průběhu první světové války se tato migrace zcela zastavila. Důvodem byla skutečnost, že na venkově měli obyvatelé přece jen větší možnosti „přežít“. Proto i v poválečném období téměř došlo ke stagnaci přesídlování obyvatelstva do měst (Kárník, 2000).

3.2.8.2 Poválečný stav

I na počátku 20. století, přestože došlo ke zrušení nevolnictví, poddanství a roboty, vlastnila podstatnou část půdy a hospodářství aristokracie, případě církev. Velkostatky tedy přežily až do počátku 20. století ještě z dob feudalismu, se zachováním prvků tehdejšího režimu. Aristokracii byla zachována hospodářská moc a stala se největší zábranou svobodného rozvoje hospodářství v zemědělské oblasti zvláště při zostřujících se sociálních rozporech na venkově. Navíc šlechta v Čechách byla buď německá, nebo národně nevyhraněná, a proto neměla nejmenší zájem na českém národním odboji a podporovala Rakousko-Uhersko, což pochopitelně vedlo k rozhořčení českého národa. V souvislosti s první světovou válkou, vzrůstajícím hladověním lidu, potravinové krize pak tato situace v poválečném období vyústila v pozemkovou reformu (Kárník, 2000).

Cílem první pozemkové reformy mělo být postihnoutí velkostatkářské půdy. Předmětem záboru pro účely pozemkové reformy byl tzv. velký majetek pozemkový, tedy pozemky s výměrou vlastnický náležející jediné osobě nebo týmž spoluvlastníkům přesahující 150 ha zemědělské půdy nebo 250 ha veškeré půdy. Další část pozemkové reformy spočívala ve výkupu dlouhodobých pachtů, které si mohli vykoupit pastýři od zabraných velkostatků a církevních institucí, pokud výměra nečinila více než-li 8 ha. Značný vliv na provádění pozemkové reformy měla agrární strana, která však valnou část půdy spolu s hospodářskými staveními přeměnila v tzv. zbytkové velkostatky, které pak byly přidělovány novým vlastníkům z řad kapitalistů (Husa, 1961; Beranová a Kubačák, 2010).

V rámci pozemkové reformy bylo zabráno celkem 786 velkostatků, pod reformu spadalo celkem 30,34% veškeré půdy Českých zemí, tedy 4 066 221 ha veškeré půdy. Výsledkem pozemkové reformy bylo okrajové zlepšení postavení malého hospodáře. Ne každý žadatel se dočkal přidělu. Podle statistik se 65 000 bezzemků stalo držiteli půdy, zmenšil se počet malých hospodářství do 1 ha výměry a došlo ke zvýšení hospodářství s výměrou 1 až 2 ha. Stoupl počet malých rolníků s půdou o rozloze 2 až 5 ha, téměř dvojnásobně narostla střední hospodářství (Kárník, 2000).

Výsledkem pozemkové reformy bylo tedy zrušení absolutního monopolu dříve feudálního velkostatku. Kapitalistický občanský velkostatek se naopak osvobodil od placení pachtu, ač jej samozřejmě zatížil nákup půdy. Došlo k posílení statkářské vrstvy a velkých sedláků, kteří se stali nejsilnější složkou tržní zemědělské produkce, a kteří byli současně schopni podporovat život na venkově a zvyšovat jeho civilizační úroveň. Zlepšilo se i sociální postavení malých rolníků, kteří se na vlastním rodinném hospodářství mohli sami obživit.

Na druhé straně však nelze opomenout i negativní dopad pozemkové reformy, kterým byla zejména výše ceny výkupu přidělovaných pozemků. Tuto nebyli nabyvatelé půdy většinou schopni zaplatit v hotovosti, což vedlo k nutnosti zadlužení a ve spojitosti s následnou hospodářskou krizí k bankrotům (Kárník, 2000; Pekař, 1923).

První polovina třicátých let se nesla ve znamení hospodářské krize, která dolehla na všechny oblasti hospodářského života. Nejdříve propukla krize v zemědělství. Pokles cen zemědělských produktů zasáhl zejména drobné a střední rolnictvo, což vedlo k zadlužení a následným exekucím na majetek zemědělců. Následovala krize v průmyslu, fatální nezaměstnanost dělnictva. Snižování životní úrovně obyvatelstva vedlo k odporu dělnictva vůči kapitalistickému zřízení a dávalo prostor Komunistické straně Československa (Kárník, 2000; Beranová a Kubačák, 2010).

3.2.8.3 Druhá světová válka

Český venkov nebyl v sídelním ohledu německou okupací ani válečnými akcemi výrazněji postižen. Neplatí to samozřejmě beze zbytku. Příkladem nacistického teroru je např. likvidace Lidic a Ležáků. Rovněž je možno zmínit zábor a vysídlení Sedlčanska a Neveklovska německou armádou. Nicméně zde naštěstí k likvidaci sídelní zástavby nedošlo (Doležal, 2009; Kuča, 2011).

O to výraznější zásah do struktury osídlení došlo ihned po skončení druhé světové války v souvislosti s odsunutím německého obyvatelstva z pohraničí a v další vlně pak s vysídlením pohraničního pásma podél hranic s Německem a Rakouskem po komunistickém převratu v roce 1948, které bylo vyčleněno pro vojenské a výcvikové prostory. Další vesnice zanikly v souvislosti s těžbou hnědého uhlí za komunistického režimu v oblasti Podkrušnohoří a na Sokolovsku a v neposlední řadě, řada vesnic zanikla v důsledku napouštění mnoha přehrad, zejména na Vltavě (Lokočová a Lokoč, 2010; Kuča, 2011).

3.3 Změna venkova s příchodem komunismu

3.3.1 Odsun německého obyvatelstva z pohraničí a pozemková reforma

Po odsunutí německého obyvatelstva z pohraničí se do pohraničí vraceli občané, kteří museli po roce 1938 svůj domov opustit, ovšem větší podíl tvořili noví osídlenci. I přes osídlovací proces zahájený bezprostředně po ukončení války, jemuž napomohly dále zmiňované dekrety presidenta republiky, se pohraničí potýkalo s nedostatkem pracovních sil, s problémy při obdělávání půdy apod. Tyto problémy, stejně jako např. politický vývoj po únoru 1948, či z důvodu výstavby vojenských výcvikových středisek, nakonec vedly k postupnému odcházení osídlenců do vnitrozemí (Kaplan, 2012; Lokoč a Lokočová 2010).

Již na sklonku druhé světové války byl opětovně nastolen požadavek pozemkové reformy. Vlastní pozemkovou reformu zahájil dekret presidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. Na základě tohoto dekretu byl těmto subjektům s okamžitou platností, tj. ke dni 23. 6. 1945, zkonfiskován zemědělský majetek, který přešel na stát. Následný dekret presidenta republiky č. 28/1945 Sb., řešil přiděl zkonfiskovaného majetku jednotlivým přidělcům, a to za úplatu (Pekárek a Průchová, 2003).

Následoval další právní předpis řešící knihovní pořádek zkonfiskovaného majetku. Následovaly další dvě etapy pozemkové reformy směřující jednak k revizi 1. pozemkové reformy a dále k vymezení maximální hranice pozemkového vlastnictví pro výkonného zemědělce, která byla stanovena na 50 ha. Půda nad 50 ha byla vyvlastněna. Ani tato pozemková reforma nebyla dokončena s ohledem na vývoj po únoru roku 1948 (Pekárek a Průchová, 2003).

Komunistický převrat v únoru 1948 ve zkratce znamenal přechod od demokratického zřízení ke zřízení totalitnímu, což bylo spojeno jednak s obrovskou emigrací obyvatelstva a hospodářským úpadkem země. Pro venkov bylo období budování reálného socialismu spojeno zejména s postupným zespolečněním půdy a s kolektivizací zemědělství (Jech, 2008; Kaplan, 1993).

3.3.2 Kolektivizace zemědělství jako zásadní změna pro život obyvatelstva na venkově

Kolektivizace zemědělství byla dvanáctiletým procesem (1948 – 1960), který významně zasáhl do života dvou generací venkovského obyvatelstva a stanovil podmínky pro

generace následující. Kolektivizace byla provázena perzekucí obyvatelstva, které se nechtělo ztotožnit s principy kolektivizace (Jech, 2008).

Počátek kolektivizace je možno spojit se schválením zákona o jednotném zemědělském družstvu (dále jen JZD) v únoru 1949 a následnou kampaní pro vstup do družstva, která však nepřinesla očekávané výsledky a ze strany rolnictva a sedláků se setkala spíše s odporem. Proto v následujících letech následovala tzv. třídní diferenciací vesnice, jejímž cílem bylo rozbít jednotu rolníků a potlačit politický vliv vesnických sedláků jako kapitalistických živlů. Jedním z nástrojů politiky třídní diferenciací vesnice byl třídní rozpis dodávek a výkup výrobků, nucený výkup strojů a zákaz zaměstnávat pracovní síly. Rolníci, kteří odmítli tyto dodávky plnit, byli označeni za nepřátele režimu, za neplnění dodávek padaly tresty vězení a vysoké pokuty. Zemědělci byli donucováni ke vstupu do JZD, k čemuž byly využívány různé druhy nátlaku, mezi něž patřil např. nucený pacht, podle něhož byla půda povinně přidělována rolníkům s cílem zvýšit jejich dodávkové povinnosti, nebo výměna pozemků, kdy rolníkům byla zabrána úrodnější část půdy a nahrazena půdou nižší kvality, ve vzdálenější oblasti. Ti rolníci, kteří ani přes veškeré tyto represe nevstoupili do JZD, byli vystaveni nejrozličnějším postihům jako např. znemožněný přístup ke studiu dětí, hospodářské kontroly apod. (Kaplan, 1993; Jech, 2008).

Další vlnou kolektivizace se stala akce proti tzv. vesnickým boháčům. Tato skupina vesnického obyvatelstva též nazývaná jako kulaci byli veřejně prohlášeni za nepřátele nového společenského uspořádání. Kromě shora uvedených represivních opatření byli kulaci zatýkáni, postihováni peněžními tresty, konfiskací majetku a rovněž docházelo k jejich násilnému vystěhování z vesnic a jejich přesouvání do pohraničí. Součástí represe bylo také posílání „kulaků“ do pracovních táborů a na mimořádná, časově neomezená vojenská cvičení do tzv. vojenských technických jednotek (akce K – kulak) (Jech, 2005).

V důsledku těchto zásahů státní moci odešlo ze zemědělství v šedesátých letech více jak 160 000 osob, především z řad družstevních rolníků. Odchod zemědělců vedl k „zestárnutí“ vesnice, neboť lidé v produktivním věku včetně mládeže buď do zemědělské sféry vůbec nenastoupili, nebo ji záhy opustili (Felcman, Martínek a kol., 1986).

Proces kolektivizace byl uzavřen v roce 1960. V té době v Čechách působilo 8 133 jednotných zemědělských družstev, kdy tato družstva obhospodařovala 91% zemědělské půdy. Násilná kolektivizace nenávratným způsobem rozvrátila dosavadní společenské a hospodářské vazby na venkově a těžce poškodila zemědělství jako odvětví národního hospodářství. Přestože se zvýšil stupeň mechanizace zemědělství a zvýšila se výroba

zemědělských strojů a zřízená družstva pomalu postupovaly na cestě k velkovýrobě, zůstal závažným problémem zemědělství nízký počet mladých pracovníků. Zemědělská výroba tak nedospěla na úroveň průmyslu a dovoz zemědělských výrobků v důsledku rostoucí domácí potřeby se nezmenšil (Kaplan, 2012).

Veškeré výše popsané skutečnosti měly podstatný vliv i na vývoj vesnic v období socialismu. S ohledem na násilnou koncentraci zemědělské půdy do družstev a státních statků došlo ke změně charakteru venkova. Koncentrace zemědělské výroby dala vzniknout nejruznějším komplexům vepřínů, kravínů, drůbežáren a areálů zemědělské výroby, jejichž převážná část „zdobí“ i současné vesnice. S násilným odchodem části obyvatelstva nastalo rovněž chátrání celých hospodářských usedlostí. Naproti tomu vzrostl význam chalupaření, který je stále typický i pro současnou vesnici (Štěpánek a Mareček, 1958; Lokoč a Lokočová, 2010).

3.4 Český venkov po pádu komunismu a v současnosti

Pádem komunismu v roce 1989 započal zásadní proces změn společenského zřízení u nás. V oblasti pozemkových vztahů se jednalo o proces restitucí pozemkového vlastnictví, které s ohledem na jejich rozsáhlost lze bez nadsázky označit jako „třetí pozemkovou reformu“ (Pekárek a Průchová, 2003).

Cílem restitučním procesů v České republice na počátku devadesátých let minulého století bylo dosažení zmírnění některých majetkových křivd, k nimž došlo v době socialistického zřízení u nás (Pekárek a Průchová, 2003).

Přestože po roce 1989 se pozemky vracely původním majitelům, ne vždy již sloužily soukromému malovýrobnímu hospodaření jako v poválečných letech před kolektivizací zemědělství. Výjimkou jsou zahrady, vinice či sady, které však ve většině případů slouží pro vlastní potřeby majitelů. Z velké části byla zemědělská půda změněna na stavební parcely nebo našla jiné využití. V současné české vesnici se tak převážná část obyvatel živí jiným způsobem, než-li zemědělskou činností, a zemědělskou půdu pronajímá současným zemědělským společnostem, která se vytvořila z původních jednotných zemědělských družstev. V podstatě tak lze konstatovat, že pozůstatek kolektivizace v podobě zemědělského družstva jako velkovýrobní kapacity v zemědělské oblasti přetrvává na českém venkově i v současnosti, ač samozřejmě za zcela jiných podmínek. Pro současný venkov je ovšem typické i soukromé zemědělské hospodaření, většinou v rámci rodinného podniku, které bylo

novodobým sedlákům umožněno právě restitucemi v devadesátých letech minulého století (Kuča, 2011).

Na skutečnosti, že zemědělská výroba na venkově značně opadla, resp. dochovala se pouze buď v rámci menších soukromníků nebo již zmiňovaných zemědělských společností, se pak do jisté míry projevuje i osídlení české vesnice, a to zejména v devadesátých letech. Mladší obyvatelstvo preferovalo bydlení ve městě, neboť na vesnicích bylo po krachu průmyslových a zemědělských podniků méně pracovních možností, horší dopravní obslužnost a rovněž méně kulturních akcí (Blažek, 2004).

V současné době se rozdíl mezi venkovem a městem, které jsou patrné z celého historického vývoje českého území předestřené v předchozích kapitolách, stírají. Lidé se navrací na venkov, a to hned z několika důvodů. Města pro obyvatelstvo jednak představuje znečištěné životní prostředí, nedostatek volného prostoru a obzvláště u velkých měst rovněž nemalé dopravní zatížení. Neméně důležitým faktorem jsou náklady na bydlení ve městě a na venkově. Venkov zpravidla představuje nižší náklady rodiny na bydlení jako takové, ale i na výstavbu bydlení, neboť pozemky na vesnicích je možno zakoupit za přijatelnější cenu oproti cenám ve městech a předměstích (Blažek, 2004).

Obnovu rozvoje venkova rovněž na konci devadesátých let minulého století podpořil stát nejrozličnějšími dotačními programy jednak z fondů ČR, a dále ze strukturálních fondů Evropské unie, které většina obcí využila ke zlepšení podmínek života na venkově, např. k vybudování obslužných komunikací, vodovodů a kanalizací, ale i k výstavbě či zlepšení životního prostředí (Němec, 2002).

Obyvatele měst na venkově přitahuje nejen představa trvalého bydlení, ale i například chalupaření nebo turismus, za předpokladu, že krajina v dané obci nabízí přírodní, kulturní nebo historické zajímavosti nebo například sportovní vyžití. Dalším lákadlem pro řadu městského obyvatelstva mohou být nejrozličnější kulturní akce typické pouze pro venkov, jako jsou vesnické plesy a zábavy, hasičské soutěže, hony, hodokvasy, tradiční poutě apod.

Všechny tyto skutečnosti pak mají ale současně i určitý negativní dopad na původní identitu venkova v podobě nárůstu moderní zástavby v jednotlivých obcích, která přehlušuje dosavadní rozsah zástavby (Blažek, 2004).

3.5 Kulturní dědictví českého venkova

3.5.1 Definice kulturního dědictví

Pojem kulturní dědictví lze vymezit hned několika možnými způsoby, ať již jako např. dědictví přírodní v širším pojetí, tedy to, co bylo minulými generacemi chráněno a předáno do současnosti a zároveň i to, co i významná část současné populace chce předat generacím budoucím (Hewison, 1989) nebo všechno to, co lidé chtějí chránit (Howard, 2003), nebo v užších pojetí, např. jako souhrn hmotných a nehmotných hodnot, děl a kulturních vztahů, které vznikly v minulosti, ale svým vznikem a významem přispívají k vytváření soudobých kulturních a společenských hodnot (Mockovčiaková, 2009) nebo soubor kulturních prvků, tj. artefaktů, sociokulturních regulativů (zejména hodnot, norem a kulturních vzorců) a idejí, jež jsou jako trvalé kolektivní vlastnictví a všeobecně sdílený výsledek materiální a duchovní činnosti členů určitého společenství lidí předávány následujícím pokolením jako specifický typ dědictví (Soukup, 1993). Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO) definuje kulturní dědictví rovněž v rovině materiální a nemateriální, kdy v materiální úrovni kulturní dědictví představují architektonická díla, stavby, umělecká díla, prvky archeologické povahy, místa a prostranství hodnotná z historického, estetického, etnologického a antropologického pohledu. Nehmotnou (nemateriální) složku kulturního dědictví pak tvoří literatura, hudba a jazyk, náboženství, tradice, zvyky a obyčeje, ale i např. tradiční kuchyně, životní styl, tanec, řemesla apod.

3.5.2 Význam kulturního dědictví

Kulturní dědictví je pro nás významné hned z několika důvodů. Jednak přispívá k našemu emocionálnímu i rozumovému rozvoji a pomáhá nám se začleněním do společnosti a dále bezpochyby reprezentuje přínos dané společnosti vůči globálnímu kulturnímu prostředí. V neposlední řadě nelze opomenout ani významný ekonomický přínos, neboť kulturní dědictví je důležitým zdrojem příjmů zejména např. v oblasti cestovního ruchu. A samozřejmě z hlediska lokálního má i význam identifikační, reflektující specifický a nezaměnitelný ráz každého prostředí (Patočka a Heřmanová, 2008; Smith, 2006).

3.5.3 Tradice, zvyky a obyčeje jako nehmotná složka kulturního dědictví

Nehmotnou složku kulturního dědictví tvoří mimo jiné zvyky, obyčeje a tradice, které lze vnímat jako ustálené způsoby chování dané společnosti vzniklé v určitých společenských

podmínkách.

Historicky jednotlivé zvyky, obyčeje či tradice souvisí s přírodními cykly a zemědělskou činností obyvatelstva nebo se váží k významným rodinným událostem a souvisí s životním cyklem člověka. Rovněž jsou ve značné míře odvozovány od církevních nebo pohanských svátků, kdy církev vtiskla mnohým obyčejům ráz křesťanského svátku (Jelínek, 2004).

Podobně autoři Krejčí a Tomeš (1975) dělí lidové zvyky na zvyky rodinné, spojené s výročním nebo kalendářním cyklem a zvyky hospodářské, přičemž připouštějí, že toto členění se může prolínat.

Mnoho z lidových zvyků má svůj původ již v dobách předkřesťanských, kdy na svátých místech dávali lidé oběti svým bohům k jejich usmíření, za dobrou úrodu, za ochranu před hladem a nemocemi. Některé z těchto lidových svátků a tradic však byly později zařazeny do církevního kalendáře. Důvod zařazení některých pohanských zvyků do křesťanských rituálů byl především praktický. Někdy kolem 10. století většina národů Střední Evropy přijala křesťanství. Nicméně církev i nadále bojovala se zbytky pohanství projevujících se například i ve způsobu slavení svátků. Lidé s přijetím křesťanství neměnili své zvyky, tedy i nadále uctívali konec zimy, sklizeň, obilí, slunovraty apod., neboť veškeré tyto tradice souvisely s jejich obživou. Proto církev začleňovala tradiční předkřesťanské rituály do rámce oslav liturgického roku, aby jim tak dala nový křesťanský ráz (Vondruška 2009).

Pohané uctívali čtyři „velké“ a čtyři „malé“ svátky, z nichž většina se v pozměněné podobě zachovala dodnes. Mezi „malé“ svátky řadíme letní a zimní slunovrat, kdy letní slunovrat je obdobou noci svatojánské a zimní slunovrat představují současné Vánoce. Dalšími dvěma „malými“ svátky byly oslavy jarní a podzimní rovnodennosti, přičemž jarní rovnodennost byla obdobou současných Velikonoc. Proto panují rozdílné názory ohledně původu Velikonoc, když část veřejnosti poukazuje na pohanský původ, ovšem křesťanská církev tento svátek označuje za ryze křesťanský svátek. Další tři z celkových čtyřech tzv. „velkých“ svátků opětovně známe i v současné podobě, kdy konkrétně se jedná o svátek Všech Svatých připadající na 1. listopad a následující den Dušičky, noc z 1. na 2. února, kterou označujeme jako Hromnice, a konečně noc z 30. dubna na 1. května nazývanou jako Filipojakubská noc, tedy Pálení čarodějnic. Čtvrtým „velkým“ svátkem v roce byl v pohanském náboženství 1. srpen, který představoval, a to i v pozdějších letech, začátek

sklízne a následně při podzimní rovnodennosti tzv. období dožínek (Váňa, 1990).

Na některé z pohanských svátků pak navázalo křesťanství a tyto svátky převzalo do svého liturgického kalendáře. Český liturgický kalendář rozděluje církevní rok na řadu tzv. liturgických období v křesťanské církvi, která určují pořadí různých svátků a slavností. Liturgický rok začíná první adventní nedělí připadající na přelom měsíce listopadu a prosince, následují Vánoce, poté neutrální doba nazývaná rovněž jako mezidobí ukončená popeleční středou, kterou počíná čtyřicetidenní příprava na svátky velikonoční, zvaná jako Postní doba. Postní doba vrcholí tzv. Svatým týdnem, kdy se připomíná Zmrtvýchvstání Páně, a následují Velikonoce. Doba velikonoční podle tohoto kalendáře trvá celkem padesát dní a vrcholí tzv. Letnicemi. Po Letnicích opětovně nastává další mezidobí, které ukončuje opětovně až advent (Adam, 1998).

3.5.3.1 Svátky dle církevního kalendáře, tradice a obyčeje

3.5.3.1.1 Nový rok a Tři králové

Liturgický kalendář slaví 1. ledna slavnost Panny Marie, Matky Boží. V občanském kalendáři je 1. leden označován jako Nový rok. Nový rok byl v minulosti spjat s koledou, kdy koledníci po jednotlivých domácnostech přáli lidem šťastný nový rok a za tuto koledu obdrželi drobnou odměnu. Svátek tří králů připadající na 6. leden je svátkem církevním, kdy se oslavuje Zjevení Páně, tedy sebezjevení Boha lidstvu v osobě Ježíše Krista. Tento svátek je spojen s legendou o návštěvě tří mudrců, Kašpara, Melichara a Baltazara u Ježíše v Betlémě. Pro většinu obyvatel tímto dnem končí vánoční čas, v rodinách se odstrojují stromky a uklízejí poslední symboly vánoc. 6. leden se v minulosti nesl ve znamení tří malých koledníků převlečených za Tři krále, kteří obcházeli domácnosti, koledovali a žehnali stavení tím, že posvěcenou křídou psali na dveře počáteční písmena tří králů (K + B + M) a rovněž příslušný letopočet (Bestajovský, 2004d).

3.5.3.1.2 Hromnice

Hromnice představují lidové označení katolického svátku Uvedení Páně do chrámu a slaví se 2. února. Svátek má připomínat Ježíšovo zasvěcení Bohu 40. den po jeho narození v jeruzalémském chrámu. V tento den se proto svítily svíčky nazývané hromničky, které se během bouřek zapálily a daly do oken pro ochranu domácnosti. Tímto dnem také dříve končila vánoční doba a z kostelů a chrámů byly sklízeny betlémy (Langhammerová, 2008).

3.5.3.1.3 Masopust

Masopust není typickým církevním svátkem, ale spíše historickým lidovým obyčejem, nicméně byl převzat do církevního kalendáře. Zmínky o masopustních zábavách a veselících najdeme již ve středověku, ale svůj původ mají pravděpodobně již v pohanství. Za masopust neboli karneval je označován třídní svátek v období mezi Vánocemi a obdobím Velikonoc. Začíná po svátku tříkrálovém a končí masopustním úterým, 40 dní před Velikonocemi. Po masopustním úterý přichází tzv. Popeleční středa, od níž by měl následovat čtyřicetidenní půst až do Velikonoc. V posledních třech dnech, jimiž jsou masopustní neděle, pondělí a úterý se konaly končiny, ostatky, fašank či přímo masopust, tedy různé rituální úkony, průvod masek, scénické výstupy a končí taneční zábavou. Po skončení masopustu následuje čtyřicetidenní období půstu, které protínají až svátky velikonoční (Langhammerová 2008; Zíbrt 2006).

3.5.3.1.4 Velikonoce

Velikonoce bezpochyby patří k významným křesťanským svátkům, při nichž si církev připomíná ukřižování Ježíše Krista a jeho zmrtvýchvstání. Protože Velikonoce jsou svátky s pohyblivým datem, není to oslava skutečného výročí, ale připomínka události jako takové. Velikonoce se určují podle měsíčního úplňku po prvním jarním dnu (21. 3.), kdy následující neděle je podle liturgického kalendáře Hodem božím velikonočním. Hodem božím velikonočním byl ukončen půst (Skopová 2007).

Branou ke svátkům velikonočním je poslední postní neděle označována tzv. květná neděle. Květná neděle má symbolizovat vjezd Ježíše Krista do Jeruzaléma, kde jej lidé vítali čerstvými ratolestmi ze stromů a házeli je na cestu. Celý tento den se tedy nese ve znamení svěcení kočiček – jívových větviček. O květné neděli chodila mládež do kostela s košťaty ověšenými pestrobarevnými fábory, aby tato košťata posvětili, hospodáři zastrkovali jívové proutky za obrázky na stěnách a do dveří, aby byl dům chráněn od všeho neštěstí, pruty se pak zasazovaly i do obilí pro větší úrodnost. Po květné neděli následuje tzv. pašijový týden, z něhož mezi běžnými lidmi je znám zejména zelený čtvrtek, velký pátek a bílá sobota. Zelený čtvrtek měl symbolizovat odpuštění kajícím hříšníkům, velký pátek je tradičně připomínkou smrti Ježíše Krista, který se připomínal mimo jiné i rozeznáním řehtaček nahrazujícím hlas zvonů. Bílá sobota měla symbolizovat nový život a velikonoční nedělí je pak již zmiňovaný Boží hod velikonoční. Na Boží hod velikonoční měl podle liturgického kalendáře Ježíš Kristus vstát z mrtvých, proto byly s tímto dnem spojeny mše svaté, pekli se beránci a světily se velikonoční pokrmy (Bestajovský, 2004a; Zíbrt 2006).

Konečně o velikonočním pondělí chodili hoši s pomlázkami vyšlehat své protějšky, aby tyto „neuvadly“. Odměnou za jejich snahu pak byla malovaná vajíčka, která se ve staročeské vesnici barvila žitem, cibulí, lišejníky apod. (Bestajovský, 2004a; Skopová, 2007).

3.5.3.1.5 Letnice

Za Letnice je považováno období sedmé velikonoční neděle, kterou začínají tzv. svatodušní svátky (seslání Ducha svatého), jinými slovy svátky jara. O svatodušních svátcích je první zmínka již z konce jedenáctého století. S těmito svátky bylo spojeno např. čištění studánek nebo tzv. Jízda králů (Jelínek, 2004).

Podle pověr dívčí nevinnost měla očištnou moc, a proto se v této době děvčata vydávala ke studánkám a k pramenům, aby je po zimě vyčistila a „otevřela“. Po čištění studánek následovala tzv. Kráľenská obchůzka, tedy průvod děvčat, která po vesnici koledovala. Jízda tří králů se traduje k pověsti, podle níž uherský král Matyáš Korvín, po své porážce Jiřím z Poděbrad, oblékl ženský šat, tvář si zakryl pentlemi a v tomto přestrojení se vracel zpět na své sídlo v Trenčíně. Cestou domů pro něj jeho družina vybírala po domech obživu (Bestajovský, 2004a; Zibrt, 2006).

V církevním kalendáři je toto období nazýváno jako svatodušní, kdy o svatodušní neděli se slavil svátek Božího těla spojený s církevní slavností – průvodem okolo oltářů umístěných v obci, kdy tohoto průvodu se účastnil kněz a věřící, kteří cestou sypali lístky růží, neboť růže bývala symbolem lásky a štěstí a okvětní lístky měly zahánět smutek okolo stavení a rovněž hádky a konflikty (Adam, 1998; Bestajovský 2004a).

3.5.3.2 Dušičky

Dušičkám v liturgickém kalendáři předchází Svátek Všech svatých dne 1. listopadu v roce, kterým se připomínají všichni svatí, a to nejen ti kanonizovaní. Následuje svátek Všech zemřelých obecně nazýván jako Dušičky. V tyto dva dny je zvykem navštívit hřbitov a na rodinném hrobě zapálit svíčky jako vzpomínku na všechny zesnulé. Tento svátek se v křesťanské církvi slaví již někdy od 10. století, původ má ovšem, stejně jako mnoho jiných svátků, nejspíše již v pohanství. Zapálená svíčka symbolizuje víru ve věčný život a demonstruje přesvědčení, že život hrobem nekončí (Adam, 1998, Jelínek, 2004).

3.5.3.3 Advent

Advent neboli příchod je začátkem liturgického roku a současně přípravou na svátky vánoční. Advent začíná na konci listopadu a pokračuje v prosinci, neboť se jedná se

o 4 kalendářní týdny před Štědrým dnem. Pro křesťany je tato doba spojována s očekáváním narození Ježíše Krista. Lidé v tuto dobu zapalují první svíčku na tzv. adventním věnci (Adam, 1998).

3.5.3.4 Mikuláš

Večerní pochůzka sv. Mikuláše, čerta a anděla je všeobecně uznávanou tradicí. Svatý Mikuláš je historicky skutečná postava, která někdy kolem r. 300 působila jako biskup v dnešním Turecku. Datum jeho přesného úmrtí není známo, ale ví se, že zemřel 6. prosince někdy kolem roku 343-352 jako oběť pronásledování křesťanů. Údajně měl být velice štědrý vůči svému okolí. Ještě v 18. století měl mikulášský průvod spíše masopustní ráz s několika Mikuláši, čerty, anděly, dragouny, husary apod. Teprve později se ustálilo oblíbené trio, Mikuláš, čert a anděl, ovšem v poslední době se opětovně tato trojice rozrůstá, takže vsi prochází Mikuláš, anděl a spousta čertů, jejichž masky by nahnal strach i dospělým (Bestajovský, 2004d; Skopová, 2004).

3.5.3.5 Vánoce

Štědrý den je posledním den adventu, ve kterém vrcholí přípravy na Vánoce. Dříve byl tento den dnem nařízeného přísného postu, což někteří katolíci dodnes dodržují, byť již to církev nestanoví jako povinnost. Odtud pochází i řada zvyklostí, jako jsou pověsti o zlatém prasátku, které měly zpříjemnit půst dětem, či postní složení štedrovečerní večeře, kterou se po západu Slunce (resp. objevení první hvězdy) začínají vánoční oslavy. Následující půlnoční mše je pak v podstatě pozůstatkem noční bohoslužby, která původně předcházela všem významným křesťanským svátkům. Samotné vánoční svátky začínají dnem narození Páně 25. prosince označovaným jako Boží hod vánoční, v občanském kalendáři je tento svátek označený jako „1. svátek vánoční“. 26. prosince křesťané slaví svátek sv. Štěpána, prvomučedníka, v občanském kalendáři je tento svátek označen jako „2. svátek vánoční“ (Adam, 1998).

Mezi tradiční symboly Vánoc patří pečení cukroví a vánočky, příprava vánočního stromečku, štedrovečerní večeře s bramborovým salátem a kaprem na talíři, stavění betlémů, a samozřejmě i rozbalování dárků. V některých domácnostech se i v dnešní době připravuje krupková kaše se sušenými houbami, nazývaná „kuba“, i když je pravdou, že příprava tohoto jídla není výsadou každé české domácnosti. Mezi tradiční staročeské zvyky, z nichž některé jsou zachovávány na venkově i v současných českých vánocích, patřilo např. rozkrojení jablka nebo pouštění svíček v ořechových skořápkách po vodě, házení pantoflí přes hlavu

mladých, vdavekchtivých dívek apod. (Bestajovský, 2004d; Skopová, 2004; Zíbrt, 2006).

Pak ale existují vánoční tradice, které na našem venkově už dochovány nejsou. Mezi takové lze příkladmo uvést rozloupanou cibuli na 12 lupínků, které představují jednotlivé kalendářní měsíce. Lupínky rozložené po stole posypala hospodyně solí a druhý den zkontrolovala, které z lupínků zvlhly, a které nikoliv. Podle toho se mělo poznat, který z měsíců bude vlhký, a který měsíc suchý (Habart, 1998b).

3.5.3.6 Některé rodinné svátky, tradice a obyčeje

3.5.3.6.1 Námluvy a svatba

Až do poloviny 16. století bylo manželství považováno za soukromou věc, a nikoliv za církevní záležitost. Namísto obřadu se tak uzavírala smlouva mezi ženichem a nevěstou, kterou sjednávali jejich rodiče. Ve šlechtické společnosti tyto smlouvy často mívaly i písemný charakter a zapisovaly se do zemských desek. V polovině 16. století se začaly prohlubovat tendence k uzavírání sňatků jako církevních obřadů. Po Tridentském koncilu v roce 1564 byl zaveden povinný církevní sňatek za přítomnosti dvou svědků (Vondruška, 2012). Nicméně ještě počátkem 19. století byla ve vesnickém společenství připisována větší vážnost tradičním lidovým rituálům a církevní sňatek vnímán pouze jako formální završení celého svatebního obřadu. (Navrátilová, 2012).

Stejně tak postavení nevěsty a její role v nové rodině neměla s dnešní rovnoprávností žen a mužů příliš společného. Ostatně mnoho sňatků, především šlo-li o selské rody, bylo domluveno rodiči budoucích novomanželů, kdy spíše než vzájemná náklonnost rozhodovala prosperita hospodářství. Zásadní rozhodnutí o tom, kdy dojde k námluvám a následné svatbě, určoval zejména otec ženicha podle toho, zda nastal čas k předání hospodářství (Navrátilová, 2012).

Pojistkou „manželské lásky“ zpravidla bývalo věno nevěsty. Původně (10. století) věno představovalo částku, kterou platil ženich otcí nevěsty, od raného středověku již bylo věno představováno majetkem, který do manželství vnesla nevěsta. Věno, na rozdíl od výbavy, přecházelo na základě svatební smlouvy do vlastnictví ženicha. Kromě věna nevěsta do nové rodiny přinášela i svou výbavu (peřiny, náradí, nádobí, apod.) (Navrátilová, 2012).

Vlastní svatbě předcházely námluvy, slavnostní akt, který se odehrával za účasti celé vesnice. Po námluvách následovaly ohlášky, tedy veřejné oznámení o úmyslu uzavřít sňatek. (Navrátilová, 2012).

Svatební den začínal u ženicha, kde se ráno začali scházet a sjíždět hosté ze strany ženicha, zde dostali malé pohoštění, rodiče ženicha tomuto požehnali a tento jim poděkoval, a poté se již vypravili k domu nevěsty. Po příjezdu k domu nevěstiny rodiče našli svatebčané zavřená vrata, museli se domáhat vstupu, následoval výkup nevěsty, který je tradiční i na současných venkovských svatbách, kdy družba s řečníkem vyjednávají o ceně nevěsty. Po výkupu nevěsty byla nevěsta již odvedena k ženichovi, kdy tento společně se svou vyvolenou poklekl před nevěstiny rodiče pro požehnání a pak se již všichni odebrali do kostela (Habart, 1998b, Navrátilová, 2012).

Z této doby zachovalo se také několik pověr, z nichž asi nejznámější pověrou je, že pokud prší, prší novomanželům štěstí. Dle další pověry promluví-li nevěsta na družičku u oltáře, vdá se družička do roka. Lidé dávali při oddavkách pozor i na svíčky, neboť pokud plápolaly plameny svíčky na straně nevěsty, měla tato zemřít dříve, než-li její manžel. Zajímavostí je, že při svatbách našich předků rozbitím nádobí mělo být rozbito štěstí nevěstino, v současné době se při svatbách před svatebními hostinami nádobí rozbíjí proto, že střepy přináší štěstí. Dalším lidovým zvykem zachovaným i v současném pojetí venkovské svatby, bylo „zatahování“, kdy přes cestu novomanželům natáhli provaz a nikoho nenechali projít bez úplaty (Habart, 1998b; Navrátilová, 2012; Skopová, 2010).

Po církevním obřadu a zátahu následovala veselice na svatební hostině, kde hlavní úlohu sehrál řečník, který usazoval hosty ke stolu a staral se o jejich zábavu. Stejně jako při některých dnešních svatbách se při hostině vybíraly různé peněžité sbírky. Svatba byla tradičně zakončována taneční zábavou v místních hostincích. Týden po svatbě zpravidla následoval oběd, ke kterému se sešlo celé příbuzenstvo. Syn se po svatbě stal vlastníkem statku, ovšem hospodaření na něm mu bylo svěřeno až po roce a teprve po této době předával otec hospodářství synovi a šel na výměnek (Navrátilová, 2012).

Povolení k ohláškám vydávala původně vrchnost, po roce 1848 přešla tato povinnost na obce, jejichž starostové vydávali povolení k ohláškám za poplatek (Habart, 1998b).

3.5.3.6.2 Křtiny, nošení do kouta, pohřeb

Křest dítěte potvrzoval sounáležitost k církvi a tím k uznaným duchovním hodnotám. Symbolem křtu bylo očištění novorozence od prvního hříchu a udělením Boží milosti jako základní podmínky přijetí do společenství církve. Nepokřtěné dítě nemělo ve svém životě církevní ochranu a po své smrti odpočinek v posvěcené půdě. Proto byli nepokřtěnci spolu s nevěřícími, sebevrahy a dalšími hříšníky pohřbíváni mimo hřbitov nebo ke hřbitovní zdi.

S pokřtěním dítěte bylo spojeno udělení jména, děti byly pojmenovávány podle jmen svých předků. Nezastupitelnou úlohu při křtu měl kmotr, který jménem dítěte skládal křestní slib a vyznání víry. Křest býval tradičně zakončen hostinou (Navrátilová, 2004).

Nošení do kouta je odvozeno od původní izolace žen v šestinedělí, kdy rodičky byly na lůžku odděleny od ostatních členů domácnosti prostorem umístěným v rohu světnice – „v koutě“. Během šestinedělí docházelo k návštěvám ze strany příbuzných a sousedek, které nosily různé pokrmy a toto je opravňovalo k tomu, aby po skončení šestinedělí mohly doprovázet matku k církevnímu obřadu, kterým docházelo k očištění matky (Navrátilová, 2004).

Oznamování smrti se dělo vyzváněním kostelních zvonů, umíráčků. Další dny se zvonila tzv. hodinka. Toto zvonění rovněž symbolizovalo sociální postavení zemřelého v obci, neboť čím delší zvonění bylo, tím šlo o váženějšího občana.

Zemřelý byl až do jeho pochování do hrobu doma. Pozůstalí mrtvého umyli, oblékli do rubáše, položili na prkno nebo na lavici (někdy nechali ležet v posteli) a vyčkávali až do jeho pohřbu. Až v den pohřbu byl zemřelý ukládán do rakve.

Děti a svobodní byli ukládáni do rakve bílé, do rakve se pokládaly růžence, cennosti a obrázky svatých. S úmrtím byla spojena pohřební hostina, kdy se jedlo, pilo a hodovalo v blízkosti zemřelého a hostina předcházela vlastnímu ukládání do hrobu. Než naši předkové vynesli rakev s hospodářem či hospodyní ze dveří, nosiči třikrát mírně klepli rakví o práh, čímž se měli mrtví loučit se svým hospodářstvím. Mrtvý byl vynášen z domu nohama napřed, aby se již do stavení nevrátil. Konal-li se pohřev ve vesnici, kde nebyl kostel, zastavili se pozůstalí s rakví na návsi u kříže nebo kapličky s modlitbou, aby se nebožtík mohl rovněž rozloučit se svou osadou (Navrátilová, 2004).

V kostele byla za zemřelého sloužena mše svatá, zvaná „černá“, a poté se smuteční průvod vydal na hřbitov, kde byl mrtvý spuštěn do připraveného hrobu. Bývalo zvykem, že po spuštění rakve do hrobu pronesl nejstarší člen rodiny řeč, při níž poděkoval všem za účast a jménem zemřelého odprosíl všechny přítomné. Poté se pozůstalí vrátili zpět do kostela, kde byla sloužena mše zvaná „andělská“. Při pohřbu svobodného se nikdy nesloužila mše černá, ale rovnou mše andělská (Habart, 1998b).

V minulosti se lidé domnívali, že zemřelý hospodář obchází svůj dům po pohřbu tři noci, aby pozůstalé nepostihlo žádné neštěstí. Aby si zemřelý mohl odpočinout, nechávali mu

po tři noci rozestlanou postel (Habart, 1998b).

3.5.3.7 Některé hospodářské tradice a obyčeje, tradice spojené s ročními obdobími nebo významnými událostmi

3.5.3.7.1 Vynášení Morany

Vynášení Morany (také Morény, Smrtky, Mařeny apod.) je lidovým zvykem majícím svůj původ v pohanských obřadech, kdy zima představovala smrt a vynášením této smrti bylo vítáno jaro. První záznamy o vynášení Morany pochází již ze 14. století. Tato lidová tradice připadala na pátou postní neděli před Velikonocemi nazývanou též nedělí smrtnou. Moranu představovala slaměná figura oblečená v ženských šatech, kterou z vesnice vynesly děti a mládež jako symboly nové mízy a svrhly ji do potoka, kamenovaly jí a přitom zpívaly. Po vynesení Morany z vesnice byly nazdobeny větvíčky břízy, se kterými se lidé vraceli zpět do vesnice a tímto gestem vítali jaro a nový život. Tento zvyk byl tedy spojován s odchodem zimy a příchodem jara a Velikonoc do českých vesnic (Bestajovský, 2004a; Langhammerová 2008)

3.5.3.8 Pálení čarodějnic a první máj

Mezi populární lidový zvyk patřilo odnedávna i tzv. pálení čarodějnic z noci 30. dubna na 1. května (Filipojakubská noc). Filipojakubská noc z 30. dubna na 1. května je tradičně spojována s působením nadpřirozených sil, které lidé odháněli ochrannými ohni, rovněž se měla otevírat země ukrývající četné poklady. Lidé věřili, že v povětří poletuje spousta čarodějnic, které se slétají na sabat, a proto bylo nutno se před nimi chránit, např. stavení se kropila svěcenou vodou, před vrata se zapichovaly pruty a pichlavé trní, práskalo se bičem a střílelo se z pušek. Z původních ochranných ohňů se později stalo tzv. pálení čarodějnic, kdy mladíci zapalovali košťata a ta vyhazovala do vzduchu, aby uviděli čarodějnice létající na koštěti (Bestajovský, 2004a). Filipojakubská noc úzce souvisí s prvním Májem a stavění májí. První historická zmínka o stavění máje pochází z poloviny 15. století, kdy za postavení máje dostal hoch za odměnu ruku děvčete (Zíbrt, 2006).

3.5.3.8.1 Svatojánská noc

Dvacátého prvního června nastává doba letního slunovratu a tímto dnem přichází na naše území léto, čas tepla, plodnosti a naděje v bohatou úrodu. Naši předkové věřili, že svatojánská noc skrývá mnohá tajemství, ožívají tajemné síly a země vydává své poklady. Církev tento čas spojuje s narozením světce Jana Křtitele. Součástí svatojánské noci bylo

zapalování svatojánských ohňů, přičemž některé z tradic připomínají pálení čarodějnic (Bestajovský, 2004b).

3.5.3.8.2 Dožínky a dočesná

Dožínky jsou slavností spojenou s ukončením žní, při které se čeledníci měli veselit na účet jejich hospodáře. Obdobou dožinek byla tzv. dočesná po skončení sklizně chmele. Dožínky jsou starým obyčejem, který má svůj původ již v pohanství, kde jsou dožínky spojovány

s podzimní rovnodenností. Oslavy sahají pravděpodobně až do pravěku a ve starogermánském světě patřily k nejdůležitějším svátkům roku, kdy původně byly poděkováním bohu, spojené s lidskými nebo zvířecími oběťmi. Dnes známou podobu s ozdobenými vozy, kdy byl odvážen poslední snop z pole, předán dožínkový věnec s přáním hospodáři a následnou hostinou s hudbou a tancem, získaly dožínky pravděpodobně až po třicetileté válce v 17. století, kdy se feudální velkostatky začaly orientovat na pěstování obilí ve velkém. Americkou obdobou dožinek je den díkuvzdání (Zíbrt, 2006; Bestajovský, 2004b).

3.5.3.8.3 Posvícení a pout'

Posvícení se původně slavilo ve výroční den posvěcení kostela a výročí posvěcení kostela bývala poté vždy velmi slavnostně připomínána. Naproti tomu pout' byla cestou za účelem návštěvy určitého poutního místa, které má náboženský význam, většinou církevní slavnost k uctění památky světce, kterému byl kostel zasvěcen. Tato oslava pak byla vždy spojená s lidovou zábavou, různými atrakcemi, prodejem u stánků apod. Posvícení bývalo zřejmě největším svátkem vesnického lidu, při němž se scházeli příbuzní a přátelé, hodovalo a veselilo se, hospodyně napekly buchty a koláče a na slavnostní tabuli nechyběla ani pečená husa. Rovněž v jednotlivých domácnostech probíhal velký úklid, bílení, opravy stavební, plotů a zahrádek. Největší hody probíhaly o tzv. posvícenském pondělí zvaném rovněž jako pěkná hodinka, kdy na vesnicích probíhaly taneční zábavy. Pout' pak byla rovněž spojena s hodováním, ale i různými atrakcemi, stánky apod. (Habart, 1998b; Bestajovský, 2004c).

4 Materiál a metody

Předmětem výzkumu v této práci je analyzovat kulturní bohatství v jeho hmotné i nehmotné složce ve dvou venkovských lokalitách se zaměřením zejména na nehmotnou složku kulturního dědictví v podobě lidových i soudobých tradic a zvyků, zjistit přístup obyvatelstva k jejich kulturnímu dědictví a provést srovnání tradice v těchto dvou lokalitách, kterými jsou obec Nedrahovice a vesnice Jesenice, obě ležící ve Středočeském kraji, okresu Příbram, a to konkrétně na Sedlčansku.

U těchto lokalit jsou nejdříve krátce zmíněny jejich základní polohopisné a demografické údaje, které mají za cíl podat základní informace o obou obcích pro účely jejich dalšího srovnání. Následující kapitoly jsou věnovány historii obou lokalit s vymezením kulturního dědictví porovnávaných obcí jak v jeho hmotné, tak i nehmotné složce, s tím, že širší část je věnována právě dochovaným lidovým tradicím a tradicím novodobým nebo obnoveným jako podstatné části nehmotné složky kulturního dědictví těchto obcí. Jelikož se na kulturním životě obce významnou měrou podílí i zájmová sdružení, uvádí práce i základní informace o těchto subjektech a současně specifikuje konkrétní způsoby účasti sdružení na kulturním programu obcí. Práce rovněž znázorňuje, jak občané vnímají jednotlivé tradice, jak ty tradiční, tak i soudobé, a jakým způsobem se zapojují do kulturní dění v obcích.

Pro zpracování této části práce, pokud jde o historická data, bylo čerpáno z řady regionálních publikací, z nichž zřejmě nejucelenější pohled poskytují publikace Čenka Habarta citované v textu práce a publikace Antonína Lega, o němž se tato práce rovněž zmiňuje. Dále bylo vycházeno z údajů uvedených na oficiálních webových stránkách zkoumaných lokalit.

Z novodobé historie (30. až 90. léta minulého století) poskytli informace zpracované v této práci jednotliví pamětníci, současní osadníci Nedrahovicka, jejichž rodin se toto období přímo dotýkalo, kdy někteří z nich doložili i část písemností vztahujících se k dané problematice. Další informace, zejména historické údaje z 2. světové války, byly získány z Městského muzea v Sedlčanech.

Konkrétní zvyky a tradice byly zjišťovány jednak rovněž z publikací shora zmiňovaných autorů, dále z internetových zdrojů uvedených v přehledu použité literatury a v nemalé míře taktéž z ústních sdělení místních obyvatel, starostů obcí Nedrahovic a

Jesenice, a členů v práci zmiňovaných zájmových skupin a v neposlední řadě z vlastní účasti na různých společenských akcích v průběhu roku 2012 a 2013.

Důležitým zdrojem pro objasnění života na Nedrahovicku v posledních desetiletích se stala kronika Nedrahovicka zapůjčená k prostudování starostou obce, Mgr. Čestmírem Sosnovcem. Tento, obdobně jako starosta obce Jesenice, pan Miroslav Hrazánek, poskytl cenné informace o znovuoobnovených tradicích obou obcí.

Protože z dostupných zdrojů ani přímým pozorováním či dotazy nelze u všech kulturních akcí přesně určit účast, kdy tento ukazatel je však významným pro zjištění, zda jednotlivé tradice a zvyky získaly u obyvatelstva ohlas a mají být proto realizovány i v dalších letech, bylo přistoupeno k zachycení popularity těchto tradic fotografickým znázorněním.

4.1 Polohopisné a demografické údaje obcí

4.1.1 Obec Nedrahovice

Nedrahovice je středočeská vesnice nacházející se 7 km od města Sedlčany, třetího největšího města okresu Příbram, které je rovněž příslušnou obcí s rozšířenou působností. Nedrahovice se rozkládají na pomezí krajiny nazývané Český Merán a Sedlčanské kotliny v nadmořské výšce 387 m nad mořem. Celková katastrální plocha obce činí 1643 ha, z toho 52% tvoří orná půda. Pod obec Nedrahovice kromě samotné vesnice Nedrahovice spadá dalších sedm vesniček – částí obce, a to Bor, Kamenice, Nedrahovické Podhájí, Radeč, Rudolec, Trkov a Úklid, které společně s Nedrahovicemi tvoří obec. Statistika z roku 2010 uvádí počet obyvatel obce Nedrahovice 468 při 146 chalupách (myšleno za všechny vesnice spadající pod obec).

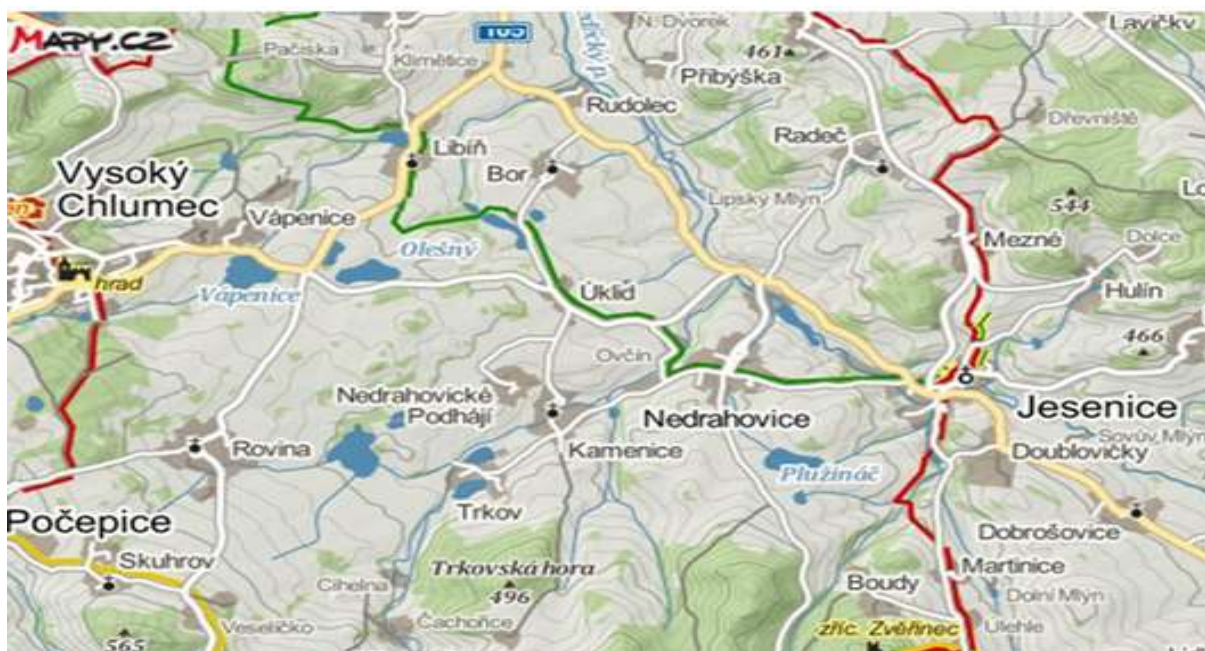
K 1. 1. 2013 v obci Nedrahovice žilo 454 obyvatel. V produktivním věku zde žije cca 350 osob, průměrný věk obyvatele činí 36 let.

4.1.2 Obec Jesenice

Jesenice patřila až do roku 1923 pod obec Nedrahovice a vždy s ní byla a i v současné době je s ní v mnoha směrech úzce spjata. Dnes je Jesenice samostatnou obcí, pod níž spadá dalších osm malých vesniček, které mají rovněž bohatou historii a své kulturní dědictví, nicméně pro účely této práce zmiňují pouze historická data vesnice Jesenice jako základní složky celé obce, dalším oblastem kulturního života v obci se pak již věnuji jako celku.

Stejně jako Nedrahovice, i Jesenice se nachází na území okresu Příbram a náleží pod Středočeský kraj, přímo sousedí s Nedrahovicemi. Trvalý pobyt na území této středně velké

vesnice má úředně hlášeno kolem 500 obyvatel. Jak již jsem avizovala, Jesenice jako obec má dalších 8 částí obce, kterými jsou Boudy, Dobrošovice, Doublovičky, Hulín, Dolce, Martinice, Mezné a Vršovice. Samotná vesnice leží v nadmořské výšce 373 metrů nad mořem. Celková katastrální plocha obce je 1290 ha, z toho orná půda zabírá 54%. V produktivním věku zde žije cca 362 osob, průměrný věk obyvatele činí 38 let.

Obr. č. 1 Mapa zkoumaných lokalit

zdroj: mapy.cz

4.2 Historie zkoumaných lokalit

4.2.1 Historie vesnice Nedrahovice

Rok založení vesnice Nedrahovice není historiky přesně znám, spadá do 12. či 13. století, kdy zde narozený zeman Nedrah či Nedrahý dal obci název a založil zde tvrz, která se však nezachovala v původní podobě a zbylo z ní pouze torzo. Pro vesnici Nedrahovice je charakteristické, že zde postavené chalupy, původně statky, stojí ve dvou téměř rovnoběžných řadách. První písemná zmínka o vesnici pochází z roku 1366 a historikové zmiňují vladyky Jaroslava a Mikuláše z Nedrahovic, dále Jindřicha Mikuláše z Nedrahovic a Jana z Nedrahovic. Osada Nedrahovice se dlouhodobě potýkala s nedostatkem vody. Jméno Jana z Nedrahovic je proto spojováno s vybudováním otevřené stoky dochované do současné doby, která odváděla přebytečnou vodu z rybníka zvaného Nový do rybníka se současným názvem Plužinec a odtud do Nedrahovic. Za zmínku stojí to, že kupní smlouva uzavřená mezi Janem z Nedrahovic a majitelem rybníku Nový Bohuslavem z Nových Dvůrů ohledně odčerpávané vody z rybníka Nový byla zapsána v zemských deskách. Jan z Nedrahovic neměl mužské

potomky, a proto po smrti jeho a smrti jeho dcery tento rod vymřel. Po smrti Jana z Nedrahovic hospodařil v osadě Jan Řídlo, poté Ondřej Vít ze Rzavého, následně Mikuláš Kunc z Norbu a Adam z Radešína, od nich je po roce 1530 zakoupil Jan Kalenický z Kalenic. V té době ke statku Nedrahovice náležela celá ves s tvrzí, poplužním dvorem, s dalšími dvory, s mlýnem a výsadní krčmou, dále asi 1 km vzdálená osada Jesenice a stejně tak vzdálená osada Kamenice. K těmto statkům přikoupil Jan Kalenický z Kalenic ještě poplužní dvůr v Kamenici, dvory v Úklidě, Boru a Vitíně a osadě Nedrahovice zřídil pivovar a sladovnu. V roce 1550 prodal statek Petru Zálužskému z Podhoří, který se po smrti své první manželky Johanky z Úšavy oženil s Marjanou z Říčana na Kosově Hoře, a tato se po smrti svého manžela v roce 1562 provdala za Jana Černína z Chudenic, který se stal novým majitelem Nedrahovic, a kromě toho zastával rovněž úřad hejtmána kraje vltavského a rovněž byl výběrčím královské daně. V tomto období byl namísto původní tvrze vystaven v Nedrahovicích zámek, který se však, bohužel, již také nedochoval. Po smrti Jan Černína panství zdědil jeden z jeho sedmi potomků, Diviš Černín, narozen roku 1565. Diviš Černý byl hejtmánem kraje vltavského, později i místodržitelem a hejtmánem hradu pražského, což se mu nakonec stalo osudným, neboť za vpuštění odbojné šlechty na pražský hrad v roce 1618 na příkaz nejvyššího purkrabího Adama ze Šternberka, která vyhodila z oken hradní kanceláře místodržící Martinice a Slavatu (druhá pražská defenestrace), byl s dalšími českými pány po bitvě na Bílé Hoře roku 1621 jako povstalec popraven. Diviš Černín byl pochován ve hrobce v kostele v nedaleké Jesenici, podobně jako jeho otec Jan Černín. Po popravě Diviše Černína došlo k zabavení celého jeho jmění včetně Nedrahovic, které byly v roce 1622 prodány Polyxeně z Lobkovic. Součástí Nedrahovic již v té době byly osady Úklid, Bor, Radeč, které jsou i dnešní součástí obce Nedrahovice, dále již několikrát zmiňovaná osada Jesenice a dále pak další osady Martinice a Doublovičky, které dnes patří pod již samostatnou obec Jesenice. Polyxena Lobkovicová odkázala Nedrahovice svému synu Václavu, který je trvale připojil k panství chlumeckému v roce 1637. Zámek v Nedrahovicích shořel roku 1662, byl opraven a znovu vyhořel 9. 9. 1795. Poté již nedošlo k jeho obnově, roku 1844 pak Lobkovicové nařídili jeho úplné odstranění.

Vzhledem k tomu, že Nedrahovice sdílely podobný osud jako Jesenice, jsou zmíněny některé další historické mezníky totožné pro obě obce v době od poloviny 17. století až do konce první světové války u historie Jesenice. Na tomto místě je tak zmíněna první pozemková reforma probíhající po skončení první světové války, kdy tato těžce dolehla právě na panství Lobkoviců, které připravila o více jak 80% pozemkového vlastnictví. Konkrétně

pozemky v Nedrahovicích byly rozparcelovány, částečně přiděleny drobným zemědělcům a zbytkový velkostatek, celkem 63 ha, koupil za částku 289.032,--Kč Josef Dvořák, který pozemkovému úřadu prodal svůj statek v Břekově Lhotě do parcelace za 270.000,--Kč. Někdy kolem roku 1929 byl do Nedrahovic zaveden elektrický proud (Habart, 1994).

Závěrem historického přehledu obce Nedrahovice je nutno zmínit zásadní období života venkovanů, kterým bezpochyby byla kolektivizace v padesátých letech minulého století podrobněji popisovaná v teoretické části této práce.

Kolektivizace se výrazným způsobem dotkla právě i obcí na Nedrahovicku, a to nejen osady Nedrahovice, ale i dalších osad. V osadě Bor se kolektivizace dotkla velkostatku rodiny Peštových, rodiny Soukupových a rodiny Chocholouškových. U těchto tří rodin sice proběhly zábory zemědělské půdy ve prospěch Jednotného zemědělského družstva Nedrahovice, a členové rodin byli nuceni vstoupit do JZD jako zaměstnanci, nicméně nedotklo se jich přímo vystěhování.

V Úklidě se kolektivizace významně týkala zejména velkostatku rodiny Budkových, který patřil toho času k největším v okolí a proslul moderní technikou a chovem plemenných koní. Konkrétně u tohoto velkostatku v roce 1949 převzal usedlost stát a tato se stala Státním statkem Prčice, po roce 1952 byla usedlost předána JZD Nedrahovice, rodině Budkových zkonfiskovali majetek a manželé Budkovi byli donuceni ze statku odejít. Až v roce 1969 umožnilo JZD Nedrahovice manželům Budkovým návrat do jedné z obytných částí. V roce 1992 byl statek vrácen zpět potomkům manželů Budkových. Od roku 1993 potomci Budkových začali na statku opětovně hospodařit a po 40 letech tak obnovili rodinnou tradici, kdy v současné době se specializují na chov vepřů.

Obr. č. 2 Statek rodiny Budkových na snímku z roku 1988 a snímek z roku 1934

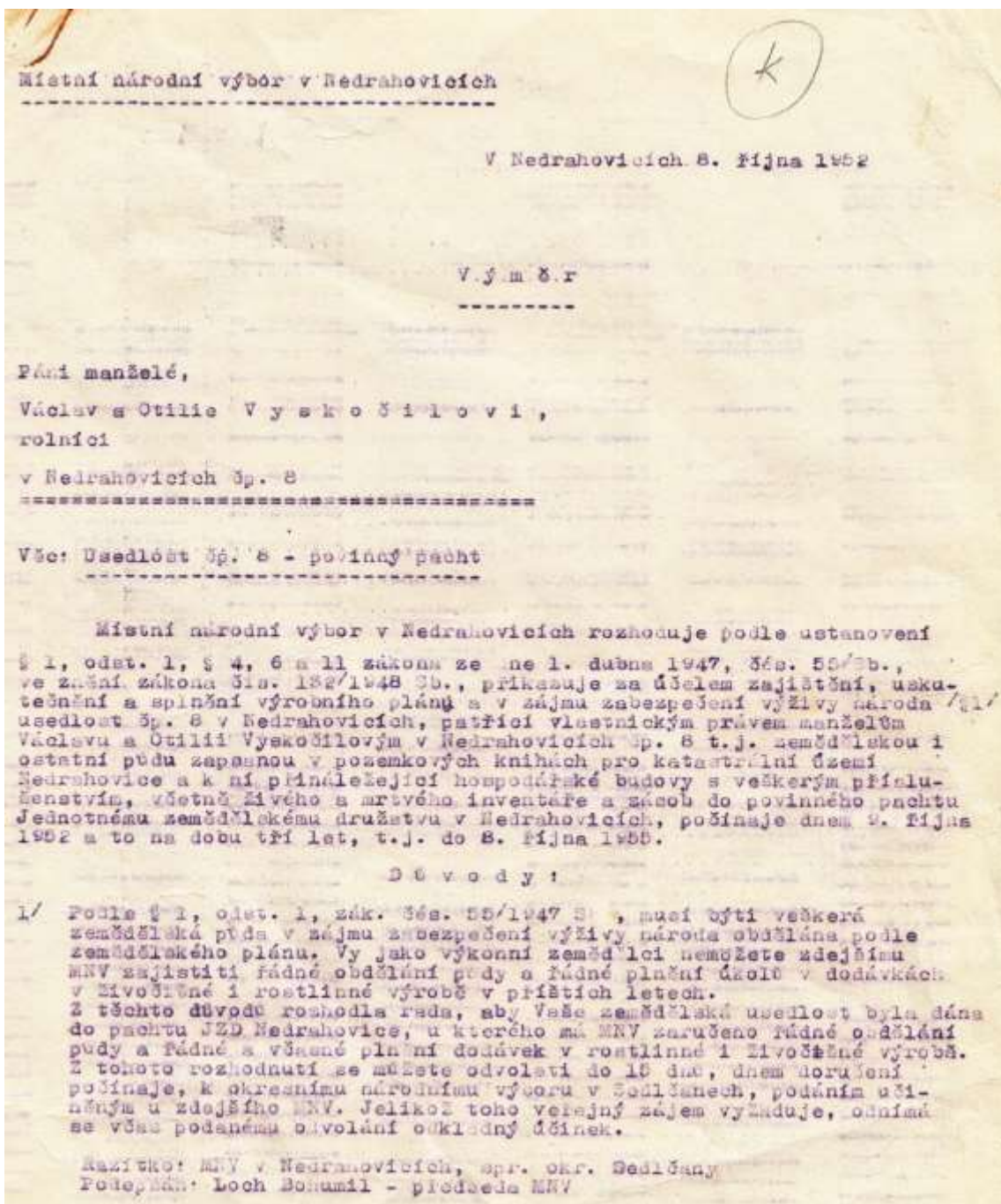
zdroj: *Vlastivědný sborník Podbrdská*

zdroj: <http://prase.webnode.cz/fotogalerie/>

O pohnutém osudu rodiny Štemberkovy z Kamenice mi vyprávěl pamětník Josef Štemberk, syn původních majitelů rolnické usedlosti čp. 3 v Kamenici, která je dnes zařazena do seznamu kulturních památek Sedlčanska. Otec tohoto pamětníka, který nechtěl vstoupit do JZD Nedrahovice, byl jednak pod záminkou neohlášeného zabití vepře a jednak z důvodu neplnění stále zvyšujících se dodávkových povinností odsouzen k jednoletému trestu vězení, který vykonal v tehdejší věznici v Sedlčanech. Matka pana Štemberka tomuto trestu unikla pouze s ohledem na tehdy čtyři malé děti. Po ukončení výkonu trestu byli manželé Štemberkovi přinuceni nechat se zaměstnat v JZD Nedrahovice, nikdy se však nestali členy družstva. V souvislosti s tímto je nutno konstatovat, že členové družstva pobírali 50,-Kč denně, kdežto zaměstnanci pouhých 20,-Kč denně, které jim dále byly daněny. Tímto se nucení zaměstnanci družstva pohybovali na hranici chudoby. Jedině proto, že Štemberkovi začali pro družstvo pracovat, nakonec nebyla rodina vystěhována, JZD si však ponechalo veškeré hospodářské budovy. Tyto si mohla rodina odkoupit v roce 1973 zpět, což Štemberkovi rovněž učinili. Na pozemcích rodiny Štemberkových zbudovalo JZD silážní jámu a kravín, které po revoluci družstvo odkoupilo. Paradoxem zůstává, že s ohledem na zpětný odkup majetku v roce 1973, nedostala rodina Štemberkových v rámci restitucí náhradu za živý a mrtvý inventář a za škody napáchané zde družstvem v padesátých a šedesátých letech. Otec pana Josefa Štemberka se již satisfakce nedočkal, neboť v roce 1989 zemřel.

Konkrétně v osadě Nedrahovice se nucené vysídlení, tedy akce Kulak, týkalo hned pěti rodin, a to rodiny Vyskočilových, rodiny Dvořákových, rodiny Boučkových, rodiny Doubravových a i naší rodiny, tedy Kardových.

Jeden z pamětníků, pan Vyskočil, mi předložil k nahlédnutí Výměr Místního národního výboru v Nedrahovicích ze dne 8. 10. 1952, kterým tento rozhodl o povinném pachtu usedlosti čp. 8 manželů Vyskočilových ve prospěch Jednotného zemědělského družstva v Nedrahovicích po dobu 3 let. Následovalo vystěhování Vyskočilových z osady Nedrahovice. Pan Vyskočil popisuje, že vystěhování jim bylo oznámeno pouze ústně, bez jakéhokoliv písemného rozhodnutí, proti kterému by se bylo možno bránit, tehdejší národní výbor, v jehož čele stál aktivní předseda Bohumil Loch, sepsal seznam veškerého majetku rodiny, který si rodina nemohla odvézt sebou. V podstatě si tak Vyskočilovi mohli odvézt jen své osobní věci. Na vystěhování byl určen krátkodobý interval, v řádu dní.

Obr. č. 3 Rozhodnutí o povinném pachtu

zdroj: rodinný archiv Vyskočilových

Podobný osud sdílela i rodina mého děda, který protože stejně jako ostatní kolektivizací postižení rolníci, odmítl vstoupit do Jednotného zemědělského družstva Nedrahovice, byl z osady vystěhován a veškerý jeho zemědělský majetek včetně pozemků byl propachtován zdejšímu družstvu. Má matka si konkrétně vzpomíná, jak veškeré hospodářské budovy (chlívy, stáje) byly z našeho dvora uzavřeny a zpřístupněny pro účely družstva ze sousední nemovitosti. Jejím rodičům byla zabráná i všechna hospodářská zvířata. Tito se

museli vystěhovat, zůstat mohli pouze prarodiče mé matky, Josef a Anežka Kardovi a prastrýc mé matky, neboť ti již v té době byli důchodového věku. V 70. letech bylo pak mé rodině opětovně povoleno užívání hospodářských budov, nicméně můj děd s rodinou se vrátit zpět nemohl.

Pamětníci dále konstatují, že vedení Jednotného zemědělského družstva v Nedrahovicích bylo složeno z řad neoborníků, např. oproti Jednotnému zemědělskému družstvu Jesenice, a proto nebylo schopno prosperovat. Naproti tomu Jednotné zemědělské družstvo Jesenice ovládali zemědělští odborníci a toto družstvo pod jejich vedením vzkvétalo. Proto v sousední Jesenici neprobíhal vstup do JZD tak násilně, jako tomu bylo na Nedrahovicku, navíc v samotné Jesenici příliš rolníků nehospodařilo, ti hospodařili zejména v okolních vesnicích.

V padesátých letech minulého století se na Nedrahovicku a Jesenicku pěstovala zejména pšenice, žito, ječmen, oves, kukuřice a rovněž cukrová řepa. Na Nedrahovicku byl rovněž založen včelín. Jednotné zemědělské družstvo mělo v důsledku nedostatku vepřinů problém s chovem vepřů, a proto zdejší družstvo odchovávalo vepře v přírodě (anonymus, 1953).

V rámci restitucí v devadesátých letech všechny výše uvedené rodiny, s výjimkou rodiny Boučkových, obnovily zemědělskou tradici, ačkoli již ne v původní podobě, kdy např. rodina Vyskočilových na restituovaných pozemcích vysázela obrovské sady a nadále se věnuje rostlinné výrobě, potomci rodiny Doubravových začali podnikat v živočišné i rostlinné zemědělské výrobě, rodina Dvořákových využila navrácené pozemky a budovy k podnikání mimo zemědělskou sféru. Naše rodina, konkrétně můj bratr, rovněž mimo jiné pokračuje v zemědělském podnikání, ač tradiční chov dobytka a prasat nahradil chovem pštrosů. Rovněž rodina Peštových z Boru obnovila původní zemědělskou tradici, v současné době v podobě úspěšné mléčné farmy, která např. v loňském roce pořádala tradiční farmářské trhy pod záštitou Ministerstva zemědělství a Asociace soukromého zemědělství ČR.

Proces kolektivizace tedy nepochybně zanechal jizvu v duši nejedné české venkovské rodiny. Kromě trpkých vzpomínek jednotlivých rolnických rodin na Nedrahovicku nám tato doba zanechala i své kulturní dědictví v podobě do současné doby stojících a zemědělským družstvem stále využívaných zemědělských areálů, jakými jsou kravíny, slepičárny a prasečáky včetně jejich příslušenství a silážní jámy, kterými jsou naše obce doslova lemovány.

Vyjma těchto socialistických budov, které zrovna nejsou turistickou zajímavostí obce, a již zmiňované tvrze a zámku, jež se ovšem nedochovaly, se Nedrahovice pyšní osadní zvoničkou a další kapličkou, které dominují návsi vesnice. Kaplička se zvoničkou z poloviny 19. století na návsi byla v minulých letech zcela zrekonstruována a opětovně vysvěcena, a rovněž u této příležitosti proběhla u kapličky mše svatá, jejíž každoroční pořádání lze právem zařadit mezi novodobé tradice obce.

Na závěr této kapitoly ještě zmiňuji historické osídlení obce. V roce 1843 byly Nedrahovice osídleny celkem 321 obyvateli a 40 domy, počet obyvatel se nezměnil ani po první světové válce, pouze narostl počet domů na 51. Úbytek obyvatel je zaznamenán v roce 1930, kdy měla osada 286 obyvatel, ovšem při počtu domů 59. V roce 1930 bylo v Nedrahovicích zaznamenáno celkem 12 živnostníků, a to hostinský, trafikant, píla, kovář, krejčí, truhlář, 3 zedníci a 3 tesaři. Při současném stavu obyvatel vesnice Nedrahovice zhruba 200 obyvatel, při 46 trvale obydlených domech tedy nedošlo k nijak rapidnímu úbytku obyvatel s přihlédnutím ke skutečnosti, že v současné době se rodí méně dětí, než-li tomu bylo na počátku 20. století, a některé z nemovitostí, které nejsou zahrnuty v celkovém součtu, jsou i v současné době využívány k rekreaci, tedy nezanikly.

Pokud bychom ovšem posoudili osídlenost celé obce Nedrahovice včetně všech jejích částí, tak zatímco v roce 1843 obec čítala 950 osob a 468 trvale obydlených domů, v roce 2010 to již bylo pouze 468 osob a 146 domů, tedy více jak padesátí procentní úbytek obyvatelstva i ještě větší úbytek trvale obydlených domů.

4.2.2 Některé historické zajímavosti dalších částí obce

4.2.2.1 Bor

Část obce Bor byla připojena k Nedrahovicím roku 1537, kdy jej Lidmila z Nového Dvora prodala Janu Kalenicovi z Kalenic. Od roku 1623 ves společně s Nedrahovicemi náležela k vysokochlumeckému panství. Z historických zajímavostí lze zmínit např. pomník devíti padlým vojínům z roku 1923 nebo zvonička z roku 1885.

4.2.2.2 Kamenice

Stejně jako Bor, i Kamenice byla prodána Lidmilou z Nového Dvora Janu Kalenickému z Kalenic, k panství Chlumeckému připadla Kamenice roku 1697, kromě zvoničky na návsi vesnice za zmínku stojí i mlýn i z 15. století, který však není v současné době přístupný. Za kulturní památku Sedlčanska byla označena i rolnická usedlost v Kamenici čp. 3, ve které se zachoval špýchar a původní vstupní brána.

V samotné Kamenici a v jejím nedalekém okolí se dále nachází několik křížků, které obec Nedrahovice nechala zrenovovat, vyhotovila k těmto křížkům štítky s jejich krátkým popisem, vyčistila již neudržované cesty k těmto kulturním památkám za pomoci svých občanů a a hasičských sborů a obnovu těchto křížků spojila s vybudováním cyklostezky, která se napojuje na cyklostezky v této oblasti již dříve vytvořené.

4.2.2.3 Trkov

Na rozdíl od Boru a Kamenice, které byly připojeny k Nedrahovicím již v polovině 16. století, Trkov, ač v letech 1583 až 1629 patřil rovněž rodu Černínů, netvořil součást Nedrahovic, a byl přímo připojen k panství chlumeckému roku 1697. V Trkově byla rovněž vystavěna tvrz, kterou ovšem roku 1843 přikázala chlumecká vrchnost zbourat. Stejně jako veškeré chlumecké dvory (tedy i dvůr v Kamenici a v Boru), tak i Trkov byl v rámci první pozemkové reformy rozparcelován drobným zemědělcům, v části dvorské budovy pak byl zřízen chudobinec.

4.2.2.4 Úklid

Úklid (dříve také Ouklid, Ouklad) byl připojen k Nedrahovicím v roce 1526, kdy jej zakoupil Jan Kalenic z Kalenic

Před osadou Úklid se dochovala starodávná kaplička „Boží muka“, která je zařazena do katalogu kulturních památek Sedlčanska. Na návsi osady stojí lípa, o níž kolují pověsti, že pod ní kázal Mistr Jan Hus. Od něho je taktéž odvozen její název „Husova lípa“. Dále se na návsi dochovala i kamenná zvonička z roku 1887.

Na konci vsi směrem k Vysokému Chlumci stojí budova bývalé dvojtřídní školy, která je v současné době obydlena jednotlivými rodinami. Za zmínku určitě stojí nápis umístěný v průčelí budovy „Národy nehynou, dokud školy mají“ vedle bysty J. A. Komenského, který však během komunistického režimu vzal za své.

K Úklidu patřil rovněž Lipský Mlýn, který je dochovaný až do současné doby, přestože na sklonku 18. století vyhořel.

4.2.3 Historie vesnice Jesenice

Vznik této osady není blíže zaznamenán, nicméně v roce 1916 na farské zahradě v Jesenici bylo odkryto pohanské pohřebiště z 8. až 11. století, které dle odborníků pochází z posledních dob pohanství. Název vesnice je dovozován ze staroslovanského jasen (jasný). Původní osada Jesenice patřila ke hradu Zvěřinci. Prvním majitelem hradu byl Mareš ze

Zvěřince, který nechal již v roce 1350 postavit kostel v Jesenici. Roku 1471 převzal Zvěřinec Oldřich Růt z Dírného, ale usadil se v Jesenici, kde měl i poplužní dvůr a Zvěřinec byl tedy opuštěn a pustl.

Pánové ze Zvěřince, stejně jako osadníci Jesenicka a Nedrahovicka byli stoupenci Jana Husa, který zde na počátku 15. století měl kázat. O přijímání podobojí svědčí i několik nálezů z této doby, ať již husitský misál, který se však nepodařilo najít, nebo stříbrný kalich doby husitské, stejně jako např. zvon kališník, který byl ulit v první polovině 16. století pro kališnické bohoslužby, a který byl roztaven pro účely světové války. Ostatně bratrskou osadou byly např. i nedaleké Sedlčany, Votice, Prčice apod.

Růtové vlastnili Jesenici až do první poloviny 16. století. V roce 1526 prodali bratři Růtové Jesenici s poplužním dvorem, krčmou, mlýnem, Doublovičky, Radeč a Úklid Janu Kalenicovi z Kalenic a tehdy byla Jesenice připojena pod Nedrahovice. Dalším majitelem se pak stal rod Černínů, který vlastnil mimo jiné i Jesenici až do popravy Diviše Černína dne 21. 6. 1621 (Habart, 1994).

V souvislosti s úmrtím Černína zajisté stojí za zmínku, že pohřební mši sloužil poslední farář podobojí v Jesenici. Diviš Černín byl pochován, stejně jako jeho otec, v hrobce pod síní u vchodu do kostela. Uprostřed této síně byla v dlažbě zasazena náhrobní deska a nad vchodem ze síně byl zasazen Černínův erb (Lego, 1908).

Společně s Nedrahovicemi byla i Jesenice roku 1637 přidružena k panství chlumeckému, které po konfiskaci Černínova majetku odkoupila Polyxena z Lobkovic, manželka Zdeňka Vojtěcha Lobkovic. Zdeněk z Lobkovic byl fanatickým katolíkem, a proto nikoho nepřekvapí, že ještě před zahájením třicetileté války byly násilně pozavírány veškeré protestantské kostely, fary obsazeny katolickými knězi a veškerá samospráva vložena do rukou královských rychtářů. Veškeré rukopisy připravené k vydání protestantských knih byly dány k cenzuře právě Zdeňku z Lobkovic, který společně se svou manželkou zahájil přísnou rekatolizace zdejšího obyvatelstva a po jeho odchodu z Čech v ní pokračoval jím pověřený chlumecký hejtman Pavel Drahnětický (Habart, 1994).

Třicetiletá válka se projevila i na Jesenicku a Nedrahovicku, neboť tímto územím projíždělo švédské vojsko, které sedlčanský kraj zpustošilo (Sedlčany byly v letech 1643 až 1645 vypáleny a po skončení války rovněž přidruženy k panství chlumeckému). Po skončení útrap třicetileté války nastalo další období spojené s hladem, bídou a morem v roce 1649. Následoval další, mnohem zhoubnější mor v roce 1680, kdy konkrétně v osadě Jesenice po

sobě zanechal 385 mrtvých. Další morová epidemie nazývaná jako černá smrt postihla Nedrahovicko a Jesenicko na konci 18. století. Dalším významným mezníkem historie Nedrahovicka a Jesenicka bylo zrušení roboty v roce 1848. Na Chlumci zůstalo jen ředitelství velkostatku s úřednictvem a nově vzniklé politické a soudní úřady již sídlily v Sedlčanech. V této době také Chlumec přišel o svou veškerou dřívější moc a slávu, neboť došlo ke zřízení okresů a Nedrahovicko a Jesenicko spadlo nově, stejně jako Chlumec, pod Sedlčanský okres, po skončení první světové války v roce 1920 pod politický okres sedlčanský. Tehdy také Jesenice získala postavení samostatné místní obce s osadami Jesenice, Bolechovice, Boudy, Doublovičky, Dolce a Martinice (Kuthan, 2002).

Zřejmě nejdůležitějším dochovaným kulturní dědictvím této vesnice a potažmo i celé obce je kostel Nejsvětější trojice, ke kterému nyní zmíním několik historických dat.

Původní stavba kostela z roku 1350 je gotická. Zásadní přestavbou prošel kostel v roce 1617, na které se měl zásadně podílet Diviš Černín z Chudenic. Další velká přestavba následovala v roce 1799, při níž došlo ke zbourání původní stavby kostela a dalšímu vysvěcení. V souvislosti s výstavbou kostela měli dělníci nalézt ve stropě nad oltářem husitský misál, který dle pokynů tehdejšího faráře Hanouska vložili do bedny a nechali zazdít za oltářem. Přestože se po této pamětihodnosti na počátku 80. let minulého století pátralo, misál se nepodařilo nalézt, dutina za oltářem byla prázdná. Kromě tohoto byly odkryty fresky pravděpodobně z roku 1617, které zde nechal zhotovit Diviš Černín z Chudenic (Lego, 1908).

Ze staré stavby kostela do nové výstavby byl rovněž přenesen mramorový náhrobek, který nechal v roce 1607 pořídit svým rodičům Diviš Černín z Chudenic.

Souběžně se založením kostela v roce 1350 byla zřízena fara a při faře později patrně i škola, jak píše v „Pamětech a památkách farní osady Jesenické“ páter Antonín Lego, který pobýval v Jesenici v letech 1882 až 1901, kdy zde zemřel. V době panování Karla IV. i po něm bývali dosazováni na vesnické školy v Jesenici i bakaláři vysokého učení pražského. Vzdělávání osadníků a zejména členů rozvětvených rytířských rodin v rozlehlé jesenické osadě je doloženo vzácnou písemnou památkou – učebnicí pro mládež z roku 1535, sepsanou knězem Benešem Optatem z Telče, v té době učitelem v Náměšti.

V roce 1864 byla v Jesenici postavena nová škola, nejprve dvojtřídní, v roce 1887 již pětiletá. Ve školním roce 1907 – 1908 navštěvovalo školu v Jesenici 283 dětí. V roce 1932 zde byla zřízena měšťanská škola, kterou navštěvovali studenti z dalších obcí, mimo jiné i z obce Nedrahovice, Boru, Kamenice, Radče, Trkova či Úklida.

Ke kostelu patří i hřbitov, jenž byl založen současně s novodobou stavbou kostela v roce 1799.

Vyjma kostela Nejsvětější trojice se obec může pochlubit výklenkovou kaplí se sochou sv. Jana Nepomuckého zakoupenou v roce 1832 jesenickými občany, pro níž byla vystavěna kaple, dále kamenným mostem z roku 1868, který nahradil původní most stržený při povodních v roce 1865 nebo pomníkem padlých ve světové válce, k jehož vybudování dali podnět především rodiny a přátelé padlých, kteří se rovněž podíleli na jeho financování.

Tento pomník z pískovce a žulového podkladu stojící mezi kostelem a školou byl odhalen 28. října 1922. Pomník, jehož římsa nese nápis: „Hrobům v dáli“, zobrazuje vesnickou ženu držící na ruce dítě. U jejích nohou leží hrst obilných klasů. Žena pohlíží do dálky, jakoby toužebně očekávala návrat svého muže z vojny.

Na třech stranách jsou na černých deskách vyznačena jména padlých z Jesenice a okolí. Pomník je dílem sochařské školy v Hořicích, podstavec vytesal sedlčanský kameník František Beran. Obnovení vzpomínkového pietního aktu u pomníku bylo realizováno u příležitosti oslavy 90. výročí vzniku samostatné Československé republiky.

Historicky nejmladší památku obce představuje pomník pátera Antonína Lega¹, kdy tato památka pochází z dílny zdejšího kamenosochaře Josefa Skalického. V areálu jesenického kostela Nejsvětější Trojice byl odhalen u příležitosti 100. výročí úmrtí pátera Antonína Lega /1839-1901/. Slavnosti odhalení pomníku se účastnil mimo jiné i kardinál Miloslav Vlk.

V souvislosti s kulturním odkazem našich předků nelze nezmínit tzv. Jesenickou kalvárii, s jejímž budováním bylo započato v roce 1836. Křížová cesta je složena celkem ze sedmnácti křížů, na nichž jsou namalovány dětské kresby zobrazující poslední cestu Ježíše Krista na jeruzalémské popraviště, horu Kalvárii. Vzhledem k tomu, že původní tradice, tedy pobožnost křížové cesty vykonávaná v postní době na Velký pátek s jednotlivými zastaveními u křížů, modlitbami, zpěvem a tance, postupem času upadla v zapomnění, došlo k poškození některých křížů. Proto obec provedla na počátku 21. století její renovaci a dne 12. 9. 2004 nechala slavnostně vysvětit. V roce 2005 byla křížová cesta obohacena vybudováním naučné stezky. Renovace křížové cesty byla realizována z dotačních titulů v rámci Sdružení obcí

¹ Viz kapitola 5.2.2.1

Sedlčanska. I v tomto případě můžeme mluvit o znovuoobnovení dávné tradice, když pobožnost této křížové cesty je od roku 2004 každým rokem opětovně vykonávána.

Za zmínku rovněž stojí i drobné sakrální stavby v jednotlivých částech obce, např. Boží muka v Mezném z roku 1740, kaplička se zvoničkou na Boudách z roku 1887, kaplička se zvoničkou na Hulíně z roku 1903 nebo v Dobrošovicích z roku 1840.

Konečně je nutno, alespoň okrajově, zmínit a zařadit do „katalogu“ hmotné složky kulturního dědictví ve mnou zkoumaném území, zříceninu hradu Zvěřince. Tento hrad byl postaven někdy v první polovině 14. století, kdy prvním majitelem hradu měl být Martin ze Zvěřince, o němž je zmínka v souvislosti s kostelem Nejsvětější trojice v Jesenici. Tato kulturní památka není ani z hlediska historického, ani z hlediska archeologického, nijak významná, z hradu se dochovaly pouze rozvaliny, nejsou ani známy důvody zpusnutí hradu, nicméně podle lidové tradice se zde zdržoval Jan Hus, a to u svého přítele Václava ze Zvěřince. Ten také v roce 1415 připojil svou pečeť na stížný list do Kostnice, stejně jako mnoho šlechticů z tohoto kraje. O pobytu Jana Husa v tomto kraji pak má mimo jiné vypovídat např. i již zmiňovaná Husova Lípa v Úklidě, kde měl Jan Hus kázat. Další osobností spojovanou se Zvěřincem je pak Karel Hynek Mácha, který zde trávil volný čas a častokrát zde také přespával. Máchův pobyt na Zvěřinci připomíná pamětní deska z r. 1935.

4.3 Zájmová sdružení obcí Nedrahovice a Jesenice

4.3.1 Sbory dobrovolných hasičů

Hasičský sbor má v Nedrahovicích dlouholetou tradici. Byl založen již roku 1884, v době, kdy byl zdejším starostou Josef Barták a byl v pořadí čtvrtým nejstarším sborem na Sedlčansku. V době svého založení čítal sbor celkem 60 činných členů. O rok později byl založen hasičský sbor v Jesenici a v roce 1906 hasičské sbory v dalších částech obce Nedrahovice, Kamenici a Boru (Habart, 1998c). Všechny tyto hasičské sbory přetrvávají až do současnosti.

V roce 1876 byl vydán zemský zákon o požární policii, který stanovil povinnosti obcí i občanů k hasičským sborům a v roce 1884 zákon o udílení podpor na hasičské náčiní a při požárních úrazech, což zásadním způsobem rozšířilo prostor pro zakládání nových hasičských sborů. V roce 1887, při vytvoření Župní hasičské jednoty politického okresu sedlčanského, bylo založeno již 45 sborů. O tři roky později, v roce 1890, se župní jednota rozdělila na celkem 3 župy, sedleckou, sedlčanskou a votickou, kdy každá župa zvolila svého starostu. Prvním starostou sedlčanské župy, kam mimo jiné spadaly i Nedrahovice, Bor i Kamenice se

stal Jan Kožmín. Župní dozor od zřízení župy zajišťoval jako první Josef Barták (Habart, 1998c).

Kromě vlastní záchranné činnosti se sbory věnovaly i činnosti kulturní, kdy pořádaly různé slavnosti, divadelní představení, zřizovaly knihovny, vedly kroniky, a rovněž zajišťovaly rentu chudým hasičům ve stáří, kterým udělovaly roční podpory (Habart, 1998c).

Prvního požáru se hasičské sbory Bor, Jesenice a Nedrahovice zúčastnily v roce 1907 v Jesenici. Mezi velké požáry lze uvést např. požár v Lipském mlýně v roce 1921, v roce 1933, kdy hořel mlýn v Rudolci pana Laláka, v roce 1934 u Jarolímku v Příbýšce a 1937 na Záduší. V samotném Boru hořelo naposledy v roce 1849. Hasičské sbory Boru, Nedrahovic a Kamenice se pak aktivně účastnily revolučního dění v Sedlčanech v roce 1945, kdy ustupující německá vojska úmyslně založila celkem 4 požáry, které se těmto sborům následně podařilo úspěšně zlikvidovat. Zejména hasiči z Boru měli významnou zásluhu na záchraně sedlčanského okresního muzea před vypálením Němci (Doležal, 2009).

4.3.2 Myslivecké sdružení Jesenice - Nedrahovice

První výkon práva myslivosti na Nedrahovicku a Jesenicku byl zaznamenán v poválečném období Československa, v roce 1946, kdy byla založena Lovecká společnost Jesenice a rovněž Lovecká společnost Nedrahovice. Po pěti letech, v květnu 1951, byly obě společnosti sloučeny a jejich honitby spojeny a tímto začalo společné spolkové myslivecké hospodaření obou obcí. Od původního označení lovecká společnost bylo později upuštěno a tento termín nahrazen mysliveckou společností, v roce 1981 pak mysliveckým sdružením (Habart, 1998c).

V roce 1993 bylo založeno „Honební společenstvo Nedrahovice – Jesenice, což je sdružení všech vlastníků půdy, kteří ji pronajímají mysliveckému sdružení. Plocha pronajatá honebním společenstvem myslivcům čítá cca 2500 ha půdy, zahrnuje lesy, rybníky, ornou půdu a ostatní plochy (Soběslavská, 1993).

4.3.3 Tělovýchovná jednota Sokol Jesenice

Tělovýchovná jednotka Sokol Jesenice byla založena v roce 1924 a v jejím rámci dále mimo jiné fotbalový oddíl KOPANÁ v roce 1970. Fotbalový oddíl je v současné době jedinou fungující složkou tohoto sdružení. Na jeho vzniku se podílel Jaroslav Růzha z Nedrahovic, který byl rovněž prvním trenérem mužstva. V roce 1986 proběhla výstavba společenského a sportovního řízení TJ Sokol, kterému se dodnes neříká jinak, než-li „kabiny“. Tyto sloužily a

do současné doby slouží jako útočiště jednotlivých mužstev, které se zde pravidelně připravují na zápasy ve fotbale, rovněž jsou pak kabiny využívány i pro různé společenské akce.

5 Výsledky

5.1 Demografické, zeměpisné a historické srovnání obcí

Z demografických a polohopisných údajů vyplývá, že obě obce jsou srovnatelné jak v poloze a rozloze, tak i v počtech obyvatelstva, které obce tvoří. Z historických dat je zřejmé, že obě obce vznikly zhruba ve stejném období a i jejich historický vývoj je srovnatelný, na čemž se podílí jednak skutečnost, že obě obce měly některé instituce společné (škola, kostel) a jednak i to, že v 17. století byly obě připojeny pod jedno panství.

5.2 Analýza lidové a soudobé tradice v obou obcích a srovnání

Z průzkumu provedeného mezi obyvateli obou obcí a z vlastního pozorování provedeného účastí na jednotlivých společenských, sportovních a kulturních akcích, bylo zjištěno, že valná část zdejšího obyvatelstva má pozitivní vztah k lidové i soudobé tradici. Pozorováním, dotazy a vlastní účastí na jednotlivých akcích bylo zjištěno, že v obou lokalitách jsou zastoupeny následující zvyky a tradice:

1. Ze svátků, tradic a obyčejů dle církevního kalendáře:

- velikonoční pomlázka
- dušičky
- mikulášská obchůzka
- advent a vánoční tradice

2. Z rodinných tradic, zvyků a obyčejů:

- svatební obyčeje včetně štanda
- křtiny a zapíjení potomka
- chození do kouta
- zabijačky
- pohřební tradice

3. Z hospodářských tradic, z tradic dle ročních období a jiných významných událostí:

- pálení čarodějnic a stavění máje
- posvícení, poutě

5.2.1 Tradice a zvyky dle církevního kalendáře v obci Nedrahovice a Jesenice

5.2.1.1 Velikonoční pomlázka

Velikonoční pondělí v obou lokalitách tradičně probíhá dopolední pomlázkou, kdy zejména malé děti, a nikoliv jen mužského pohlaví, chodí od domu k domu koledovat s pomlázkou a s košíčky, ve kterých si nosí vykoledovaná vajíčka a sladkosti. Z tradic vázících se k Velikonocům se dochovalo např. barvení vajíček, pečení velikonočních beránek a mazanců. Vyjma dětí chodí koledovat i dospělá mužská část obyvatelstva, která obchází jednotlivé domy rovněž s pomlázkou, ovšem namísto malovaných vajíček je pro tyto koledníky odměnou alkohol ve formě přípitku na zdraví.

5.2.1.2 Mikulášská obchůzka

Na Nedrahovicku a Jesenicku probíhá obchůzka Mikuláše, čerta a Anděla nejdříve v Mateřské škole a Základní škole v Jesenici, která je společná oběma obcím. Zde si pro své děti připravují mikulášskou nadílku samotní rodiče ve spolupráci s MŠ a ZŠ. Ve večerních hodinách po obou obcích pobíhá nespočet čertů, andělů a Mikulášů z obou obcí, většinou vždy s připravenými malými balíčky obsahujícími klasicky drobné pamlsky, brambor a uhel. K těmto nadílkám připravovaným přímo Mikulášem, čertem a andělem připojují větší balíčky pro své děti rodiče, kteří je Mikuláši zpravidla předají ještě před vstupem do domu. Děti pak Mikuláši a andělu odříkávají nejružnější básničky a samozřejmě slibují, že budou po celý rok hodné.

5.2.1.3 Dušičky

Obě obce mají stejný hřbitov v Jesenici, který se o Dušičkách pravidelně zaplní, aby zdejší obyvatelé vyjádřili úctu svým zemřelým a zavzpomínali na ně zapálením svíčky.

5.2.1.4 Advent, Vánoce a Silvestr

Kulturní život na Nedrahovicku a Jesenicku neustává ani v době adventu. V Jesenici na přelomu měsíce listopadu a prosince hasičský sbor ve spolupráci s Mateřskou školkou

rozsvěcují o první adventní sobotě v podvečer vánoční stromeček. Zatímco hasiči mají na starosti ozdobení velkého stromu před „hasičárnou“ u Hasičské zbrojnice blikajícími světýlky, postavení pódia a další technické záležitosti, Mateřská školka zajišťuje kulturní program a občerstvení. Tato slavnost je určena pro všechny občany Nedrahovicka a Jesenicka, kteří chtějí přivítat advent. V rámci kulturního programu děti z Mateřské školky a Základní školy v Jesenici, pod vedením svých pedagogů, zazpívají vánoční koledy a přitom se slavnostně rozsvítí vánoční stromeček. Po kulturním programu následuje volná zábava s bohatým občerstvením, které prodávají maminky předškoláčků. Lidé se tak mohou zahřát horkým čajem, medovinou, grogem nebo svařeným vínem, to vše připraveným maminkami, k zakousnutí jsou k dispozici klobásy, párky v rohlíku, ale rovněž i sladkosti v podobě domácích štrúdlů, věnečků a dalších laskomin. I výtěžek z této akce je určen pro Mateřskou školku v Jesenici. Večer bývá zpravidla zakončen ohňostrojem. Rozsvěcení vánočního stromečku se účastní snad všechny generace občanů, které tím společně vykročí do času adventního rozjímání a zapalování svíček.

Lokálnější charakter má adventní/vánoční svícení v Nedrahovicích. Večer před Štědrým dnem se vesničané pouze vesnice Nedrahovice schází na místním dětském hřišti, aby si před nadcházejícím svátečním dnem popřáli hodně zdraví a štěstí, třeba i bohatého Ježíška, a společně si zazpívali i nějaké vánoční písně a koledy nebo se alespoň zaposlouchali do krátkého vánočního programu našich dětí, kdy děti zpívají nebo hrají na hudební nástroje. Celý večer je spojen s občerstvením, které na hřiště přinášejí obyvatelé Nedrahovic, nechybí ani vánoční punč, grog nebo svažené víno. Hospodyně se tak pochlubí, jaké napekly vánoční cukroví, chlebíčky a jednohubky a další pamlsky. Večer je zakončen zapalováním lampiónů štěstí, poté se lidé rozloučí a rozcházejí se ke svým domovům, aby mohli provést poslední přípravy na nadcházející Štědrý den.

Vánoční svátky v obou obcích pravidelně vrcholí Štědrým dnem. Domácnosti zdobí stromečky, připravují štědrovečerní večeře, mužská část obyvatelstva se schází na sádkách v Nedrahovicích pro poslední úlovky na štědrovečerní stůl. Kromě tradičního večerního rozbalování dárků bývá v obou obcích zvykem návštěva půlnoční mše. Půlnoční mše se v našem kraji těší velké oblibě, kostely tedy rozhodně nezejí prázdnou. Půlnoční mše mají zvláštní kouzlo, řekla bych i pro nevěřící. Kromě samotné mše se zpívají koledy, hraje se na kytaru a právě z tohoto důvodu je mše lákavým zpestřením i pro ty, kteří jinak kostely nenavštěvují. Půlnoční mše je rovněž místem, na kterém se schází většina obyvatel vsí, příbuzných, kamarádů a známých, kteří si popřejí mnoho štěstí a zdraví do dalšího roku.

Silvestr bývá zpravidla považován za ukončení vánočních svátků a návrat k pracovním povinnostem. Silvestr nepatří mezi církevní svátky a jeho oslavy patří až do 20. století. Silvestr není jen venkovskou záležitostí, je slaven po celé České republice, na venkově i ve městech a každým rokem je stále okázalejší. Jak ve vesnici Nedrahovice, tak i v Jesenici, jsou oslavy příchodu Nového roku spojeny s taneční zábavou v místních hostincích a o půlnoci s ohňostroji a rachejtlemi, které většinou nezapomene koupit každá domácnost. Zatímco ve městech se další rok vítá na nejrůznějších náměstích, kde panuje určitá anonymita, u nás se lidé sejdou před svými domy se sklenkou sektu v ruce, přijdou na náves a pozorují, který ze sousedů má krásnější ohňostroj. Přitom si samozřejmě nezapomenou pohovořit a vzájemně popřát vše nejlepší do Nového roku.

5.2.1.5 Masopust

Závěrem této kapitoly je zmíněna tradice obnoveného masopustu v obci Nedrahovice, který jako jediný ze shora uvedených tradic a zvyků není zastoupen rovněž v obci Jesenice.

Konkrétně v obci Nedrahovice byla tradice masopustu obnovena před třemi lety, a od té doby každý rok slaví veliký úspěch. Průvod v maskách je každým rokem zahajován v jedné z přináležejících vesnic a po vyznačené trase se za bujarého veselí, zpěvu, tance, hodování z domácích zásob a muziky postupně obcházejí jednotlivé vesnice naší obce, a v jednotlivých vesnicích každý rodinný dům, jehož obyvatelé vždy maškary ocení drobným pohoštěním a alkoholem. Maškarní průvod je zakončen v místní restauraci nebo hasičské zbrojovně.

Masopustu se účastní lidé ze všech osad pod obec Nedrahovice spadajících, kdy v roce 2013 se masopustního průvodu účastnila cca jedna pětina veškerého dospělého obyvatelstva v obci (k 1. 1. 2013 měla obec Nedrahovice celkem 454 obyvatel) a nespočet dětí, které do celkového počtu řazeny nejsou.

Obr. č. 4 Masopust 2013, osada Nedrahovice

zdroj: www.Nedrahovice.cz

5.2.2 Některé rodinné tradice ve zkoumaných lokalitách

5.2.2.1 Štando a Svatba

Svatební obyčeje 19. a počátku 20. století na Jesenicku a Nedrahovicku se dochovaly pod perem místního umělce Antonína Lega², který dopodrobna líčí průběh celého rituálu.³

Současné svatební obyčeje probíhají obdobně jak na Jesenicku, tak na Nedrahovicku. Stále se udržuje podobná skladba svatebního dne jako v minulosti. Tedy svatební veselí začíná u ženicha, který si poté, spolu s hosty z jeho strany, jede pro nevěstu. Zachována je tradice výkupu nevěsty nebo požehnání rodičů. Stejně tak je oblíbenou tradicí zatahování. Současná podoba zatahování se sice od té původní poněkud liší, neboť manželé jsou zpravidla podrobeni nejružnějším úkolům, které mají zejména pobavit svatebčany, nicméně je zřejmé, že některé tradice se zachovávají po stovky let. Zátahy v našem kraji probíhají zpravidla až po svatebním obřadu, před svatebním obřadem se pouze při odjezdu snoubenců ze vsi nevěsty natáhne na konci vesnice provaz a ženich, aby stihl svatební obřad, zpravidla musí volnou cestu vykoupit. Průběh zátahu po svatebním obřadu se většinou odvíjí od řemesla, záliby či práce ženicha. Ženichové, kteří jsou současně hasiči, tak většinou musí hasit, nebo hasí jejich

² Antonín Lego místní kněz, umělec, hudebník a řezbář je významnou historickou osobností zdejšího kraje a autorem několika národopisných studií, jako např. Paměti jesenické farnosti. Byl sběratelem lidových písní a pověstí, pomáhal při zakládání zdejší kampeličky, mlynářského družstva a hasičského sboru. Sám pomáhal při opravách kostela a vyřezal některé díly kazatelny. Především byl však vášnivým včelařem. Vynalezl nebo vylepšil různé pomůcky (rojochyt, dýmák, medomet). Za vynálezy získal i medaile na výstavách domácích i v zahraničí. Pohřben byl na své přání ve zdejším kostele vedle Diviše Černína z Chudenic (Habart, 1994).

³ Lego (1900) ve svém rukopisu, který do knižní podoby zpracovala M. Kovářová (1971) popisuje svatbu jako hru o třech jednáních, kdy každé jednání má dva výstupy. První jednání jsou námluvy a připověď, druhé jednání je pak část, kdy se vykupuje nevěsta a následně žehnají rodiče a třetí jednání má výstup loučení a čepení. Za osoby celé hry označuje Lego otce a matku, ženicha a nevěstu, družbu a družičku, starosvata a ponocného. Ženich, otec a starosvat (řečník) šli žádat o ruku nevěsty její rodiče, se kterými byly vyjednány podmínky svatby a zejména nevěstino věno. Poté si ženich sám vychodil tzv. vyhlášky (ohlášky), které sloužily jako oficiální informace o zamýšleném sňatku pro místní společenství věřících a představovaly jeden ze způsobů zjišťování, zda neexistují překážky uzavření sňatku. Ohlášky snoubenců se zapisovaly do knihy ohlášek; předepsány byly troje ohlášky, a to při třech nedělních nebo svátečních mších či bohoslužbách před svatbou. Ohlášky snoubenců byly zakotveny i v tehdejší právní systém. V období komunistického režimu byly ohlášky státní mocí zakázány. Poté se museli snoubenci dostavit na zkoušku z katechismu (zkoušky z náboženství). Svatba se konala dříve obvykle v úterý. Ti, kteří přijali pozvání na svatbu, zaslali nevěstiným rodičům tzv. pomoc spočívající v zásobování potravinami. V pondělí před svatbou zahráli muzikanti tzv. zastaveníčko jak nevěstě a ženichovi, tak i družbovi a družičce. Ráno svatebního dne poděkoval družstva za ženicha jeho rodičům za dobré vychování, rodiče dali svému synu požehnání a poté se všichni odebrali za nevěstou. Podle tradice nevěsta měla vždycky spatřit ženicha ještě před svatbou, na rozdíl od ženicha, a to proto, aby prý pak vládla v domácnosti. U nevěsty probíhalo její vykupování, rovněž požehnání, a poté odebrání se do kostela k samotnému sňatku. Poslední „dějství“, je podle Lega tzv. čepení nevěsty. Čepec, který ostatní ženy daly nevěstě na hlavu, naznačoval, že nevěsta přestává být pannou a zařazuje se mezi ženy. Po čepení přinesli hosté novomanželům dva koláče, tzv. odčepáky, jeden z nich od ženicha a jeden od nevěsty, kdy nevěstin koláč rozkrojil ženich a naopak, oba pak ochutnávali hosté. K následné taneční zábavě šla nevěsta již v čepci.

již manželky, vázat staré hasičské uzle apod., fotbalisté se trefují do brány, zámečníci pilují, atd. Většinou nechybí koule na noze ženicha, od níž musí nevěsta najít klíč, aby mohla svého manžela vysvobodit. Jednotlivé úkoly jsou jejich aktéry vymyšleny samozřejmě tak, aby byly zpočátku reálně nesplnitelné pro nefunkčnost náradí, nástrojů a pomůcek a manželé jsou tak „nuceni“ vykupovat si lepší pomůcky pro splnění úkolu.

Následuje svatební hostina, rozbíjení talíře, polévka pojídaná manželi z jednoho talíře, vybírání na kolébku, rozkrajování svatebního dortu apod.

Pro současnou dobu nejsou církevní sňatky příliš atraktivní, a to zejména i proto, že někteří kněží mají přílišné požadavky na snoubence, požadují po nich docházení na katechismus, odmítají oddat snoubence, kteří nejsou pokřtěni, kteří již mají společné dítě nebo pokud jsou nevyhovující kmotrové, např. proto, že jsou rozvedeni apod.

Naproti tomu velký rozmach zaznamenaly sňatky občanské, ovšem nikoliv v sídle jednotlivých obecních úřadů, ale na nejrůznějších, romanticky založených, místech, jakými jsou např. hrady a zámky, kaple, památné stromy, svatby pod širým nebem a jiné. Na Sedlčansku je snoubenci hojně využíván např. zámek na Červeném Hrádku, kdy snoubenci mohou využít buď překrásný rytířský sál anebo rozlehlý zámecký park, nebo např. venkovský statek ve Vleticích.

Pro vesnici, kamarády a známé je však mnohem zajímavější událostí, než-li samotná svatba, tzv. štando, neboli loučení budoucího ženicha se svobodou. Štando na Nedrahovicku a Jesenicku probíhá týden před vlastním obřadem a nutno konstatovat, že probíhá většinou po celý víkend, dokud je co jíst a pít. Štando tak v mnohém může předčít vlastní náklady svatby, zvláště jde-li pak o svatbu pouze v rodinném kruhu. Podle nepsaných pravidel se na štando nezve, což v praxi znamená, že na štando může přijít úplně každý. Proto se rovněž často pořádá na takových místech, která jsou všem volně přístupná, tedy typicky např. v „hasičárnách“ nebo případně v hospodách. Klasickým občerstvením pro příchozí je např. grilované prase, grilovaná kuřata nebo jiná venkovská pochoutka a samozřejmě několik sudů piva, dále nejrůznější směs kořalek a pouze v omezené míře nealkoholické pití. Program tyto akce nemají žádný a jediným cílem štanda je opít budoucího ženicha takovým způsobem, aby nastávající manželka byla ještě před svatbou uvedena do reality. Nevěsty mají na štando, samozřejmě, přísný zákaz vstupu, naproti tomu jiné ženy a dívky se štand pravidelně účastní. Štando je tak určeno zejména pro kamarády a známé, kdežto svatba se pak odvíjí v rodinném kruhu a jsou to právě kamarádi, kteří se v rámci svatebního dne podílejí na přípravě „neočekávaných“ zátahů.

5.2.2.2 Oslavy narození potomka a křtiny

Zatímco křtiny jsou typicky církevní tradicí, oslavy narození potomka jsou záležitostí ryze rodinnou. Manželé a partneři k bujarým oslavám narození dítěte využívají zejména dobu, kdy je jejich manželka či partnerka s jejich potomkem ještě v porodnici. Oslavy narození potomka probíhají jednak poněkud decentněji v rodině, a jednak s přáteli, kdy se příchod dítěte na svět zapíjí i několik dní, podle pověr proto, aby bylo zdravé. Oslavy probíhají opětovně shodným způsobem jako výše uváděné štando s tím rozdílem, že zapíjet potomka chodí pouze zvaní hosté. Stejně jako štando, i tato tradice je na Nedrahovicku a Jesenicku velice oblíbená, většinou pokud se některému vesničanovi narodí dítě, pozve na oslavu valnou část vesnice, resp. tu část generace, která je mu věkově blízká.

Po narození potomka je v našem kraji stále zachováno rovněž tzv. nošení do kouta, kdy jednak nejbližší sousedé a jednak příbuzní a přátelé nosí miminku nejružnější oblečky a hračky.

Přestože v současné době nejsou křtiny již tak tradiční, jako tomu bylo např. před sto lety, v našem kraji je tradice křtin stále zachována. Ve většině případů se křtí miminka ještě v zavinovačce, ale není výjimkou, že křest probíhá i u starších dětí. Po samotném křtu následuje v rodinném kruhu slavnostní oběd v restauračním zařízení, kam rodiče pokřtěného dítěte zpravidla zvou i pana faráře. Křest je tak ryze rodinnou záležitostí.

5.2.2.3 Zabijačky

O zabijačkách se zmiňují již středověké prameny, které uvádí zabijačku jako klasickou tradici pořádanou na podzim či začátku zimy v každém venkovské usedlosti. Maso ze zabijačky se konzervovalo a udilo, rovněž také sušilo nebo ukládalo do soudků se slanou vodou (Vondruška, 2012). K zabijačce neodmyslitelně patřily a stále patří tzv. „prdeláčka“ (polévka z krve s kroupami), ovarová polévka, prejt, jitrnice a jelita.

Ještě v devadesátých letech minulého století byla zabijačka naprosto zřejmou součástí každé vesnice, nyní již tato tradice tak běžná není, neboť spousta vesnických obyvatel upustila od vlastního chovu prasat. To ovšem vesničanům nebrání v tom, aby čas od času zabijačku pořádali. Pouze namísto vlastnoručně vykrmeného prasete si na zdejších jatkách nebo od soukromých zemědělců již zabité prase koupí a následně jej doma zpracují obdobně, jako tomu bylo na konci minulého století. Ani dnes na slavnostním stole nechybí tradiční jitrnice a jelita, tlačanky, sulc, „prdeláčka“ či ovar. Část těchto produktů je pak rozvezena i mezi příbuzné. Určitou obdobou domácí zabijačky jsou v Nedrahovicích dvakrát ročně

konané tzv. vepřové hody místního hospodského, které pořádá pro celou vesnici a okolí již po několik let. Do zdejší hospody je tak možno dojít si na krvavou nebo ovarovou polévku, zakoupit si zde jitrnice a jelita nebo tlačenu, čehož obyvatelé využívají v hojné míře a vepřové hody se tak těší stále veliké oblibě.

5.2.2.4 Smrt v rodině a pohřeb

Úmrtí se v obou obcích i nadále ohlašuje umíráčkem. Když zemře někdo z obyvatel obce Nedrahovic, rozezní se kaplička na návsi a zvoní po celou jednu hodinu. Kromě toho naše kaplička vyzvání na sedmou hodinu ranní, dále v poledne a na sedmou hodinu večerní, tzv. klekání, ovšem toto zvonění trvá vždy jen pár minut. V Jesenici se rozeznívají kostelní zvony, a to opětovně po jednu hodinu. I dnešní pohřeb na venkově je ve většině případů spojených se sloužením mše nebo alespoň s posledním rozloučením se zemřelým, s následným spuštěním do hrobu, případně kremací.

5.2.3 Hospodářské tradice, tradice spojené s ročními obdobími nebo významnými událostmi

5.2.3.1 Pálení čarodějnic

V Nedrahovicích, obdobně jako v Jesenici, se každoročně s příchodem 30. dubna staví májka. V obci Nedrahovice se obyvatelé sejdou na místním dětském hřišti v Nedrahovicích, kde se zapálí oheň a probíhá většinou i nějaký zábavný program pro děti s opékáním buřtů a malým občerstvením. Oslava prvního máje probíhá většinou bujaře až do ranních hodin, kdy v důsledku této skutečnosti mnozí mládenci a muži zapomínají na svou, rovněž tradiční zvyklost, políbit své protějšky pod rozkvetlou třešňí, aby neuvadly. Zatímco jinde se koncem května máje kácí, na Nedrahovicku i Jesenicku bývá zvykem, že máj na návších stojí po celý rok, až do dalšího pálení čarodějnic.

Ve vesnici Nedrahovice se pálení čarodějnic a stavění máje účastní valná hromada veškerého obyvatelstva všech věkových skupin včetně poměrně hojného zastoupení dětí, a vyjma samotných obyvatel osady i obyvatelé osad okolních, např. někteří obyvatelé nedaleké Kamenice, Trkova, Radče nebo Nedrahovického Podhájí. Naopak většina obyvatel Úklida, Boru a Rudolce tuto akci oslavují v Boru, kde je pro podobné slavnosti dostatečný prostor před zdejší hasičskou zbrojnicí. Naproti tomu, májku staví obyvatelé každé obce svoji. Pro dokumentaci způsobu, jakým obyvatelé vesnice uskutečňují tuto tradici, byly použity fotografie z oficiálních webových stránek obce Nedrahovice.

Obr. č. 5 Pálení čarodějnic 2011 a 2012, osada Nedrahovice

zdroj: www.nedrahovice.cz

Pálení čarodějnic není cizí ani osadě Jesenice a z terénního průzkumu vyplývá, že tradice stavění máje a zapalování ohně je obdobná zvykům Nedrahovického obyvatelstva. Pouze účast, jak na stavbě májky, tak i na celém večeru, byla zaznamenána podstatně nižší, než-li tomu bylo v osadě Nedrahovice, což může být ovšem způsobeno i tím, že zatímco osada Nedrahovice je výchozím místem setkání i pro další obce, osada Jesenice takovým místem není, a to zřejmě zejména s ohledem na větší vzdálenost jednotlivých částí obce Jesenice od samotné vesnice Jesenice, oproti Nedrahovicku. Pro dokumentace účasti obyvatel na této tradici byly použity fotografie z oficiálních webových stránek obce Jesenice.

Obr. č. 6 Pálení čarodějnic 2013, osada Jesenice

zdroj: www.jesenice-obec.cz

5.2.3.2 Posvícení a pouť

Nedrahovice, společně s Jesenicí dodnes slaví posvícení na svátek narození Panny Marie, který připadá na 8. září a pouť, na svátek Nejsvětější trojice, tedy v měsíci květnu.

Pokud jde o pouť, i tato je v současnosti v naší vesnici spojena tradičně s atrakcemi. V neděli ráno je v kostele v Jesenici sloužena mše svatá a nedaleko kostela je pak samotná pouť, tedy stánky, kolotoče, houpačky apod. Na oběd se tradičně schází pozvané příbuzenstvo, pečeme koláče a chystáme slavnostní oběd. Večer je zakončen kulturní taneční akcí, opět ve vesnici Jesenice.

Rovněž i posvícení je v naší rodině a mnoha rodinách naší obce zachováno do současné doby, je opět spojeno se mší svatou a následným pozváním příbuzenstva ke slavnostní tabuli. Ovšem musím konstatovat, že tento svátek ubývá pro současné generace na významu, neboť zatímco pouť ocení zejména dětské ročníky, které nenechají své rodiče na tento církevní svátek v žádném případě zapomenout, posvícení není spojeno s žádnou událostí, která by jej vyzdvihovala a tento svátek zachovávala.

Poutě pak zejména rodiny s dětmi navštěvují i v sousedních vesnicích, zřejmě nejpopulárnější událostí v tomto směru je v našem okolí tzv. prčické posvícení na svátek Svatého Vavřince, jemuž je zasvěcen kostel v Prčici, a sedlčanská pouť, obě tyto akce probíhají v měsíci srpnu, na konci letních prázdnin, takže jsou často vnímány jako symbol končícího léta. Opět jsou spojeny s velkým počtem nejrozličnějších atrakcí nejen pro děti, ale i pro dospělé. V obci Prčice, v místním parku jsou pak po celý víkend pořádány taneční zábavy obecně se těšící velké přízni. Právě v rámci tohoto posvícení zůstala zachována i tzv. pěkná hodinka pořádaná v pondělí po posvícení v místním restauračním zařízení s hudbou a posezením.

5.2.4 Novodobé tradice

Kromě ryze tradičních akcí však zdejší obyvatelstvo tíhne k i novodobým společenským zvykům a slavnostem, jak je opětovně patrné jednak z vyjádření samotných obyvatel, tak i ze samostatného pozorování a účasti na jednotlivých akcích. Zatímco u lidové tradice jsou jednotlivé zvyky a obyčeje u obou obcí v podstatě stejné, což je pochopitelné s ohledem na to, že obce spolu sousedí a jsou propojeny, u novodobých tradic je již patrná snaha každé z obcí o své vlastní kulturní tradice anebo o určitou konkurenci v podobě soutěžení mezi oběma obcemi.

5.2.4.1 Plesy, maškarní plesy a zábavy

Plesy a zábavy bezpochyby patří ke kulturnímu životu na venkově. Zatímco ve městech se lidé baví v divadlech, galeriích nebo multikinech, na venkově takové možnosti obyvatelé zpravidla nemají. Právě proto se většina z nich těší na pravidelně se opakující akce, kterými jsou plesy a maškarní plesy v lednu a únoru každého roku a dále na nejrůznější zábavy, které jsou pořádány buďto v místních hostincích anebo pod širým nebem na hřištích obcí. Organizaci a pořádání těchto akcí mají většinou na starosti jednotlivá zájmová sdružení. Hasiči jednotlivých hasičských sborů tak pravidelně pořádají velice oblíbené hasičské plesy, přičemž každá obec má většinou vlastní ples. Tělovýchovná jednota Sokol pořádá v místním hostinci v Jesenici tradiční ples sportovců, rovněž myslivci se nenechají zahanbit. Většinou velmi bohatými plesy jsou plesy podnikatelů, bohaté na tombolu, kdy v rámci slosovatelných cen mohou vylosování vyhrát ceny v řádech tisíců korun. Plesy provází amatérská hudba místních hudebních skupin, ovšem nutno konstatovat, že ač se nejedná o profesionální hudební soubory, tyto skupiny jsou schopny obstojně zahrát jako tradiční dechovou hudbu našich dědů a babiček, tak i ryze moderní záležitosti např. od skupiny Kabát, Olympic, Buty, Lucie apod. anebo „pecky“ devadesátých let Michala Davida a dalších osobností české populární scény. Plesy zpravidla končí až v brzkých ranních hodinách, s odchodem posledních návštěvníků. Kromě klasických plesů nemůže v plesové sezóně chybět maškarní ples, který většinou plesovou sezónu zakončuje. Maškarní plesy jsou pořádány pro děti i pro dospělé. Obec Nedrahovice každým rokem pořádá maškarní pro dospělé v místním hostinci, Jesenice naproti tomu pořádá pyžamové párty a Mateřská škola v Jesenici pořádá, nejen pro své školáčky, dětský maškarní ples s programem, v rámci kterého děti plní různé soutěže a zpestřují si tak taneční chvíle. Nechybí ani pohoštění pro děti i dospělé a samozřejmě bohatá tombola, kterou připravují rodiče dětí navštěvujících mateřskou školu. Právě maminky malých školáček celý ples, pod záštitou Mateřské školy, připravují a organizují,

zajišťují sponzory, v průběhu plesu prodávají občerstvení, vybírají vstupné, rozdávají tombolu a realizují jednotlivé soutěže, přičemž výtěžek z plesu je určen právě pro děti z Mateřské školky. Z výtěžku se pro děti pořádají různé sportovní a kulturní akce, platí výlety, divadla atd.

Plesy mají výsadní postavení v Jesenici, kde jsou pořádány v místním hostinci a jde o ples hasičského sboru Jesenice, ples sportovců za TJ Sokol Jesenice a pyžamovou párty. V samotných Nedrahovicích se koná pouze hasičský ples hasičského sboru Mezné, kdy tato část obce poněkud paradoxně spadá pod obec Jesenice, a dále se zde koná maškarní ples. Ostatní hasičské sbory (Kamenice, Bor, Nedrahovice apod.) žádné plesy nekonají.

Další nedílnou součástí kulturního života lidí na Nedrahovicku a Jesenicku jsou zábavy pořádané většinou Hasičským sborem Jesenice nebo Tělovýchovnou jednotou Sokol Jesenice. Oba tyto spolky zajišťují taneční a hudební produkci dvakrát či třikrát do roka, většinou na fotbalovém hřišti v Jesenici pod širým nebem. Taneční zábavy obecně slaví mezi obyvateli nejen Nedrahovicka a Jesenicka veliký úspěch, neboť na hřišti se vždy sejde velký počet lidí, a to i za nepříznivého počasí. Tyto hudební a taneční akce rovněž utužují vazby mezi venkovským obyvatelstvem a sblížují jednotlivé generace v obci, neboť v rámci večera mají vesničané možnost spolu posedět, zatančit si, připít si na zdraví a popovídat o tom, co se děje ve vsi.

5.2.4.2 Derby Nedrahovice versus Jesenice

Nedrahovicko – jesenické derby má v dané lokalitě svou tradici od roku 2003 a poprvé se uskutečnilo v červnu roku 2003 u příležitosti jesenické pouti a zároveň oslav 80 let samostatnosti obce Jesenice a znovuotevření sportovních ploch, poškozených po povodních v roce 2002. Derby Nedrahovice versus Jesenice představuje soutěžní klání mezi těmito dvěma obcemi v nejrůznějších disciplínách, jakými je např. soutěž v mariáši a turnaj v šipkách nebo v kulečnicku. Ze sportovních disciplín je to např. turnaj v stolním tenise, nohejbalový zápas, fotbalové utkání, netradiční hasičská štafeta se starou technikou, přetahování lanem, hod válečkem u žen a hod pivním sudem u mužů nebo bowling. Myslivci obou obcí spolu soutěží ve střelbě, rybáři v chytání ryb a místní štamgasti v pití piva. Soutěží se může účastnit každý s pobytem v těchto obcích a přilehlých vesnicích bez ohledu na věk a pohlaví. Tuto akci pořádají společně hasičské sbory Nedrahovic a Jesenice ve spolupráci s Tělovýchovnou jednotou Sokol, a za finanční podpory obou obcí. Derby je rovněž pravidelně se opakující velice atraktivní tradicí pořádanou každým rokem, která přiláká nejen samotné aktéry a účastníky klání, ale i širokou veřejnost bavící se netradičními soutěžními

disciplínami a výkony jednotlivých soutěžících. Celé klání není jen místním pobavením, ale má podporu i na krajské úrovni, když v roce 2003 pohár a cenu předal vítěznému družstvu z Nedrahovic pan Antonín Podzimek zastávající funkci zástupce krajského hejtmána.

Derby Nedrahovice versus Jesenice je tedy typickým příkladem spolupráce mezi oběma obcemi. Obyvatelé oblečení v červených barvách zastupují obec Nedrahovice, obyvatelé v modrých barvách zastupují obec Jesenice. Fotografie zachycující podíl občanů na této novodobé tradici jsou převzaty z oficiálních webových stránek obce Nedrahovice. Účast na této akci se pohybuje řádově ve stovkách obyvatel a zastoupení zde mají téměř všechny věkové kategorie.

Zachycení některých z mnoha disciplín: ženská kopaná, bowling, rybolov, přetahovaná lanem, střelba a nohejbal.

Obr. č. 7 Derby 2010-2013

zdroj: www.jesenice-obec.cz

5.2.4.3 Den dětí

Mezinárodní den dětí slavený tradičně 1. června má své místo i v kulturním programu Nedrahovicka a Jesenicka. V obci Nedrahovice je věnováno dětem celé odpoledne na místním dětském hřišti, kde pro svá dítka připravují nejrůznější soutěže opětovně zejména jejich rodiče spolu se starostou obce. Obec tuto akci zaštiťuje finančně zakoupením občerstvení pro děti a malých dárků pro soutěžící. Jednotlivé soutěže jsou přizpůsobeny všem věkovým kategoriím dětí. Soutěžící např. se zavázanýma očima ochutnávají několik pochutin a pak hádají, o jaké pochutiny jde, skládají puzzle, hádají večerníčky, skáčou v pytlích, běhají přes překážky apod. Po vyčerpávajícím soutěžení, když děti posbírají všechna potřebná razítka osvědčující jejich účast v soutěžích, dostávají malé odměny a mohou si opéci buřta nebo si dát párek v rohlíku. Maminky a babičky připraví na tuto akci rovněž nejrůznější pamlsky, napečou koláče a buchty, které pak nanosí na hřiště a tímto se tedy podílí na pohoštění pro všechny návštěvníky akce. V podvečerních hodinách je program zpravidla ukončen překvapením, kdy v loňském roce to byla např. ukázka výcviku psů, která mezi dětmi měla obrovský úspěch, rok předtím pro změnu zajistila obec amatérskou ohnivou show. Po setmění děti zapalují tzv. lampióny štěstí, které pomalu stoupají k nebi, což děti dostává doslova do euforie.

Podobný program pak rodiče a obec pořádají i na konci léta, kdy se děti s létem loučí. Tyto a podobné akce pro děti, kterých je v obci v posledních letech hojně zastoupení, mají velký význam zejména pro stmelení dětí v obci a jejich vzájemné spřátelení a sociální kontakt. Vesnické děti mezi sebou vítají i děti městské, které do obce jezdí během víkendů, svátků a prázdnin a na těchto dětech z městského prostředí je patrné, že tyto přátelský kontakt vesnických dětí vítají a často a rády na venkově tráví celé prázdniny.

Podobně jako na Nedrahovicku, i v Jesenici mají dospělí připravený program pro své nejmenší. V Jesenici nepořádá obec klasický dětský den, tuto akci supluje zdejší Mateřská škola a Základní škola, kterou navštěvují jak děti z obce Jesenice a okolí, tak i děti z obce Nedrahovice a okolí. Kupříkladu děti z mateřské školky, opětovně za účasti hybné síly svých maminek a rovněž za přispění pedagogických pracovníků, na dětský den soutěží na místním fotbalovém hřišti např. v zatloutkání hřebíků, ve skákání v pytlích, hledání pokladů apod., za což dostávají sladké odměny a občerstvení.

5.2.4.4 Vítání občánků

Tradice z dob socialismu zůstala zachována v Jesenici, resp. byla zde po revoluci obnovena v roce 2001. Tento slavnostní obřad Jesenice zajišťuje pro všechny novorozeňata svých občanů, které jsou tímto uvítány do života obce, narozené děti jsou zapisovány do pamětní kroniky vedené obcí nazvanou Kniha zápisů o uvítání do života a rodiče pro své děti přebírají vzpomínkový věcný a finanční dar.

5.2.4.5 Hasičské soutěže

Další společenskou akcí Nedrahovicka a Jesenicka jsou tradiční hasičské okrskové soutěže, kterých se účastní jednotlivé hasičské sbory, které soutěží proti sobě v hasičských disciplínách. Kromě klasických mužských družstev jsou na Nedrahovicku i Jesenicku zastoupena družstva ženská a dětská. Pro soutěžící i návštěvníky je zpravidla připraveno stánkové občerstvení s vůní grilovaných specialit. Soutěž bývá zakončena taneční zábavou.

I tyto akce se těší velké oblibě a divácké přízni. Okreskové soutěže jsou pořádány každým rokem v jiné obci našeho 16. okrsku.

Kromě tradičních okrskových soutěží hasiči Dobrošovic (část obce Jesenice) na přelomu května a června pořádají přátelské noční hasičské soutěže, které okamžitě získaly na popularitě a přilákaly spoustu diváků.

Další z řad specifických hasičských soutěží je tzv. Jesenický tuplák, klubová hasičská soutěž pro hasičské sbory našeho okrsku, jejíž hlavní cenou je putovní pohár. Svou tradici má v obci Jesenice od roku 2007 a vyjma klasických soutěží pro hasiče jsou v rámci akce pořádány i dětské soutěže (střelba vzduchovkou, házení na bránu, skákání v pytlích, trefování se míčem na terč), které mají našim nejmenším vynahrazovat absenci oslav Mezinárodního dnu dětí. Jesenický tuplák je pořádán většinou poslední prázdninový víkend a je tak současně i symbolem končícího léta.

5.3 Role zájmových sdružení v kulturních dění obcí

Jak hasičské sbory, tak i myslivecké sdružení a Tělovýchovná jednota sokol jsou, pokud jde o kulturní dění v obci, aktivními spolky i v současnosti.

Z kulturních akcí spadajících do působnosti hasičů v obou lokalitách spadá např. typicky pořádání již zmiňovaného pálení čarodějnic a stavění prvního máje, v Nedrahovicích pořádání dětského dne, v Jesenici pořádání Jesenického tupláku nebo pořádání hudebních a tanečních produkcí pod širým nebem. Typickým příkladem společné účasti všech hasičských

sborů spadající pod obce ve spolupráci s Tělovýchovnou jednotou Sokol a mysliveckým sdružením, za podpory obcí, je Nedrahovicko-jesenické derby. V mnohých dalších kulturních akcích obce pak jsou právě hasiči často jedni z největších sponzorů. Ve spolupráci s obecním úřadem se pak hasiči podílí i na různých brigádách zvelebujících okolí obce a zpravidla dvakrát ročně pořádají sběr starého železa. Jednou z významných událostí hasičských sborů je pak každoroční pořádání plesů, které se obecně těší velkému zájmu např. i pro bohatou tombolu. Rovněž myslivci pořádají každoroční soutěže z mysliveckého sportu, hony a podobně jako sbor hasičů, se i myslivci zúčastňují nerůznějších brigád, které souvisí s obnovou a rozvojem kulturního dědictví obcí. Pozadu nezůstává ani Tělovýchovná jednota Sokol se svým plesem, účastí na derby, sponzoringem a účastí na zvelebování kulturních památek obce.

5.4 Finanční zajištění rozvoje kulturního dědictví obcí

Vzhledem k tomu, že ochrana kulturního dědictví obcí a zajištění kulturního života v těchto lokalitách není možné bez zajištění finanční podpory, je namístě alespoň stručně se zmínit o způsobech financování jednotlivých projektů obcí souvisejících s jejich kulturou.

Dotazem na starosty obou zkoumaných lokalit bylo zjištěno, že v současné době je podpora kulturních aktivit u obou obcí velice nízká, neboť finanční podpora je poskytována spíše na projekty vztahující se např. k opravám komunikací, veřejného osvětlení, vybavení pro zájmová sdružení, obnově vesnic po povodních apod.

Z následující tabulky uveřejněné obecním úřadem Nedrahovice je zřejmé, že finanční prostředky jsou získávány právě na projekty shora uvedeného typu nebo na projekty vztahující se k hmotné složce kulturního dědictví obce, přičemž nehmotná složka kulturního dědictví je zcela opomíjena.

Přehled dotací v obci Nedrahovice za roky 2011-2013

Rok	Zadání dotace	Místo podání	Rozpočet akce	Požadovaná dotace	Přidělené finance	Podíl obce
2011	Bezdrátový rozhlas	Středočeský kraj	415.320,-	394.540,-	0	20.780,-
2011	Čerpadlo hasiči (Bor)	Středočeský kraj	25.000,-	23.750,-	23.750,-	1.250,-
2011	Oprava kapličky Nedrahovice	Středočeský kraj	107.505,-	102.129,-	0	5.376,-
2011	Dětské hřiště Bor	ČEZ	550.000,-	540.000,-	0	10.000,-
2011	Oprava kapliček	MAS Sedlčansko	247.512,-	185.634,-	0	41.252,-
2011	Střecha obecní stodoly	MAS Sedlčansko	149.290,-	124.408,-	0	24.882,-

2011	Oprava kapliček Nedrahovice, Radeč	MMR	286.320,-	173.258,-	173.258	74.254,-
2011	Místo, kde žijeme (Příběh Úklidské návse)	Nadace VIA	380.000,-	300.000,-	0	80.000,-
2011	Kamenické křížky (rekonstrukce křížků)	Nadační fond Patronát Sedlčansko	26.000,-	15.600,-	15.600,-	10.400,-
2011	Rekonstrukce dětského hřiště Nedrahovice a střechy hasičárny v Boru	Ministerstvo zemědělství	719.213,-	513.338,-	0	196.575,-
2011	Rekonstrukce dětského hřiště v Nedrahovicích	Středočeský kraj	497.771,-	447.771,-	0	50.000,-
2011	Cyklotrasa Kamenické křížky	Středočeský kraj	153.467,-	123.467,- (80%)	0	30.000,-
2011	Rekonstrukce dětského hřiště v Nedrahovicích	Středočeský kraj	497.771,-	447.771,-	0	50.000,-
2011	Cyklotrasa Kamenické křížky	Středočeský kraj	153.467,-	123.467,- (80%)	0	30.000,-
2011	Odbahnění návesního rybníku v Nedrahovicích	Středočeský kraj	927.222,-	787.222,-	0	140.000,-
2012	Cyklotrasa Kamenické křížky	MAS Sedlčansko	123.467,-	82.311,-	82.311,-	41.156,-
2012	Obnova návsi v Kamenici	MAS Sedlčansko	193.080,-	128.720,-	128.720,-	64.360,-
2012	Dětské hřiště Bor	ČEZ	550.000,-	520.000,-	0	30.000,-
2012	Rekonstrukce dětského hřiště v Nedrahovicích	MMR	505.920,-	354.144,-	0	151.776,-
2013	Obnova návse v Úklidu	MAS Sedlčansko	339.627,-	227.736,-	227.736,-	111.891,-
2013	Prvotní náklady po povodních	Středočeský kraj	239.000,-	239.000,-	239.000,-	0
2013	Vybavení jednotek SDH pro zásahy proti povodním	MV, Středočeský kraj	66.000,-	66.000,-	66.000,-	0
2013	Místní komunikace směr Jesenice	Středočeský Fond rozvoje obcí a měst, Program obnovy venkova	1.400.000,-	1.050.000,-	?	350.000,-
2013	Kamenice – oprava mostku	MMR	417.345,-	327.345,-	?	90.000,-
2013	Kamenice – oprava mostku	Středočeský kraj, Fond hejtmana a zmírnění následků živelních katastrof	117.979,-	80.000,-	?	37.979,-

zdroj: www.Nedrahovice.cz

Podobná je situace i v obci Jesenice, kdy finanční prostředky získané obcí od třetích subjektů jsou použity např. pro úpravu pitné vody, čistírny odpadních vod, mostů, asfaltových koberců v jednotlivých částech obce, výstavbě nových hřišť či například revitalizace Mateřské a základní školy, výstavbu chodníků nebo pořízení obecního malotraktoru. V podstatě jedinou finanční podporou bezprostředně se vztahující se ke kultuře, byla dotace na obnovení Jesenické kalvárie ze strany Nadace VIA a Nadačního Fondu Patronát Sedlčansko.

5.5 Vztah obyvatel k tradicím a jejich názory na kulturní události druhé z obcí

Z vlastního pozorování účastí na jednotlivých akcích a z přiložené fotodokumentace je patrné, že zdejší obyvatelstvo má k tradici velice kladný postoj, což je zřejmé právě z široké účasti obyvatelstva na jednotlivých kulturních akcích. Zdokumentována byla konkrétně účast obyvatel při pálení čarodějnic a stavění máje a účast obyvatelstva v soutěžním klání Nedrahovicko-jesenického derby.

Z ústních podání obyvatel obcí vyplývá, že akce s kulturním a sportovním programem typu Derby Nedrahovice versus Jesenice, Jesenický tuplák, či klasické hasičské soutěže jsou důležitou součástí jejich života, neboť se jich jednak mohou účastnit jako diváci nebo se do nich aktivně zapojit a tímto způsobem se v očích svých spoluobčanů zvýraznit a ukázat jim i jiné stránky své osobnosti než-li, které dávají najevo v běžném občanském životě. Navíc tyto akce slouží k podpoření širších vazeb mezi občany obcí a navázání přátelských vztahů.

Z jednotlivých vyjádření obyvatel obce Nedrahovice a Jesenice týkajících se srovnání těchto dvou lokalit, co se týče jednotlivých, zejména novodobých zvyků a tradic, bylo zjištěno, že některé skupiny obyvatelstva by uvítaly zastoupení některých zvyků typických pouze pro jednu ze zkoumaných obcí, i v rámci své obce. Kupříkladu ženy obce Nedrahovice, které jsou zároveň rodiči svých dětí, uvedly mezi absentující tradice, které by rády obnovily, vítání občánků, jež v současné době probíhá pouze v obci Jesenice. Dětskému obyvatelstvu obce Nedrahovice chybí rozsvěcený vánoční strom v obci po celý advent tak, jak je tomu právě v sousední Jesenici. Dotázaní obyvatelé Jesenice se v tomto směru nijak nevyjádřili, takže nebylo možno objektivně zjistit, zda jsou pro ně nějaké z tradic a kulturních akcí Nedrahovicka, které nejsou v jejich obci realizovány (vánoční svícení, masopust), zajímavé natolik, že by se na nich chtěli podílet i v rámci jejich obce.

6 Diskuze

Obecně lze shrnout, že obec Nedrahovice pro své občany pořádá více kulturních příležitostí, než-li je tomu v obci Jesenice. Jde např. o pořádání dětského dne, loučení s prázdninami, slavnostní otevření nově vybudovaného dětského hřiště, slavnostní vysázení lípy na dětském hřišti, vánočního svícení, masopustního průvodu apod., kdy tyto události jsou setkáními nejen dětí, ale i jejich rodičů, tedy podstatnou částí populace celé obce při průměrném věku obyvatele 36 let. Starší obyvatelstvo pak zajisté uvítá tendence obce k obnově kapliček v jednotlivých částech obce, které se opětovně vysvěcují a konají se zde mše svaté, nebo k obnově drobných sakrálních staveb (boží muka, křížky apod.). Hasičský sbor v Nedrahovicích je obci partnerem při konání některých akcí (pálení čarodějnic a stavění máje, derby), ale spíše se soustřeďuje na svůj vlastní kulturní program, většinou pouze v rámci členů hasičského sboru. Významnou roli však hasiči Nedrahovicka zastávají ve sponzorství různých akcí a podílení se na úpravách obce a její rekultivaci. Kromě výše uvedeného je obec samozřejmě i hlavním aktérem při revitalizaci obce, oprav a údržby jednotlivých osad a při získávání finančních prostředků nutných pro realizaci jednotlivých projektů.

Obec Jesenice naproti tomu přenechává aktivní účast na organizaci kulturního života svého obyvatelstva zájmovým spolkům a Mateřské a Základní škole v Jesenici. Jak je patrné z předchozího výkladu, právě Mateřská škola ve spojení s rodiči se významně angažuje v dětském maškarním karnevalu, při rozsvěcení vánočního stromu, na dnu dětí apod. Obec se do těchto akcí zapojuje většinou finanční účastí. Rovněž hasičský sbor Jesenice pak zastává klíčovou úlohu při pořádání nejrůznějších společenských událostí (pálení čarodějnic a stavění máje, vítání léta, dětská hasičská soutěž, rozsvěcení stromu společně s MŠ Jesenice, zábavy, plesy, derby), částečně se zapojuje i TJ Sokol Jesenice (derby). Stejně jako hasičský sbor na Nedrahovicku, i zde se hasiči zapojují do různých aktivit spojených s udržováním a opravami obce. Obec se pak zaměřuje zejména na obnovu hmotné složky kulturního dědictví obce, kdy jako příklad lze uvést v práci již zmiňovanou obnovu kalvárie, nebo na další projekty jakými jsou např. revitalizace MŠ a ZŠ, revitalizaci obecní zeleně, zkvalitnění dopravní infrastruktury apod., a samozřejmě, stejně jako obec Nedrahovice, významným činitelem v oblasti dotační politiky.

Pokud jde o hmotnou složku kulturního dědictví obce, z textu práce vyplývá, že obě obce včetně zájmových sdružení a samotných občanů se velkou měrou podílí i na udržování

jednotlivých kulturních památek a staveb. Obnovují kapličky a drobné sakrální stavby a udržují své architektonické památky i pro další generace a na jejich údržbu a obnovu získávají finanční prostředky od nejrůznějších subjektů, většinou lokálního charakteru.

Co se týče nehmotné složky kulturního dědictví, z textu práce je zřejmé, že i v tomto směru se obě obce snaží o zachování nebo znovuoobnovení původních tradic a kromě toho i o zajištění kulturního vyžití svých občanů v podobě novodobých tradic, zvyků a společenských událostí. Tyto akce se obecně těší veliké oblibě místních obyvatel, a nejen jich, ale i nahodilých návštěvníků a pravidelně se vracejících občanů z jiných regionů, které tak přispívají do rozpočtu pořadatelů (obcí, zájmových sdružení, MŠ, ZŠ) zakoupením připraveného občerstvení, úhradou vstupného apod. Nicméně z tabulky uvedené v kapitole 5 této práce je evidentní, že obce pravděpodobně nejsou schopny zajistit přísun dalších finančních prostředků z jednotlivých fondů pro tyto účely do pokladny obce anebo dosud nepocitují potřebu na kulturní život obce o takové finanční příspěvky žádat a spoléhají pouze na finanční podporu sponzorů a samotných obyvatel nebo návštěvníků obcí.

Celkově lze tedy shrnout, že zkoumané lokality mohou z hlediska jejich kulturního dědictví dalším generacím mnohé nabídnout. Právě zachovalost a snaha o obnovu kulturního dědictví obcí v obou jejích složkách mohou být dostatečným potenciálem pro jejich další rozvoj, zejména v oblasti cestovního ruchu a turistiky, co ovšem souvisí i s tím, zda budou tyto obce i nadále pokračovat v obnově svého kulturního dědictví, zda se dokážou prezentovat vůči svému okolí a zda budou schopny podpořit jejich rozvoj vyšší finanční účastí, např. právě ve formě více propracované dotační politiky.

7 Závěr

Kulturní dědictví, v obou svých formách, hraje významnou roli v každém regionu, neboť mimo jiné právě prostřednictvím kulturních hodnot dochází ke zvyšování společenského i ekonomického potenciálu daného regionu. Atraktivní regiony se širokou škálou kulturních památek a zajímavostí a s možností kulturního vyžití na různých společenských událostech, jednoznačně lákají obyvatele jiných regionů k turistice a cestování, což regionu přináší ekonomický přínos. Zachování kulturních hodnot, jejich obnova a rozvoj má však svůj význam i z hlediska společenského a sociálního, když je bezpochyby jedním z nástrojů k budování a rozvíjení mezilidských vztahů ve společnosti.

V rámci shora uvedené problematiky tedy zpracovaná práce řešila vývoj kulturního dědictví na venkově, a to nejprve v obecné rovině, a následně v rovině konkrétní, která se týkala vybraných venkovských lokalit a jejich kulturního dědictví zajisté způsobilého zvyšovat rozvoj v daném regionu.

Ze zjištěných poznatků vyplývá, že ve vybrané oblasti se rozvíjí hmotná i nehmotná úroveň kulturního dědictví. Obě zkoumané obce správně pochopily, že k rozvoji jejich regionu je nezbytné zachovat nebo obnovit a udržovat jak své kulturní památky, tak i své tradice a nejlépe obě tyto složky propojit, což se, dle mého názoru, oběma obcím daří, ať již kupříkladu obnovou sakrálních staveb tzv. jesenické kalvárie, s níž obec Jesenice zároveň spojila vybudování naučné stezky a rovněž obnovila tradici dřívější velikonoční mše, nebo obnovou křížků v obci Nedrahovice, s nimiž obec také spojila několikakilometrové okruhy a zároveň chytře zapojila do projektu i Základní školu v Jesenici.

Současně bylo vypořádováno a zdokumentováno, že samotní obyvatelé zkoumaných lokalit se významnou měrou podílí na obnově nebo údržbě kulturních památek formou různých brigád, ale i to, že mají zájem rovněž o nehmotnou složku jejich kulturního dědictví. Lidé svůj zájem o lidovou tradici dávají jasně najevo tím, že některé z tradičních zvyků udržují i v současnosti. Kromě toho tvoří i novodobé kulturní tradice pořádáním pravidelných společenských událostí a akcí, na nichž se podílí jak samotní občané zkoumaných lokalit, tak i obce, zájmová sdružení a další subjekty v lokalitách působící.

Těmito způsoby dochází k podpoře společensko-kulturního žití zdejšího obyvatelstva, k prohloubení vzájemných vazeb mezi občany a vytváření sociálního kontaktu. Proto, dle mého názoru, mají zkoumané lokality poměrně velkou šanci své kulturní dědictví si zachovat a předat je i následujícím generacím a rovněž zpřístupnit pro obyvatele jiných regionů

a z tohoto následně těžit i po ekonomické stránce. Určitým problémem, na který jsem při zpracování práce narazila, je otázka financování jednotlivých složek kulturního dědictví, neboť zatímco některé projekty související s rekonstrukcí a údržbou přírodních a kulturních památek obcí jsou částečně podporovány i třetími subjekty, většinou na místní nebo krajské úrovni, finanční podpora lidové a novodobé tradice zcela chybí a v tomto ohledu je kulturní dění na vesnici značně závislé na získání finančních prostředků od obcí, zájmových sdružení a sponzorů, a v některých případech za finanční účasti i samotných obyvatel obce.

V tomto směru mají tedy zkoumané lokality značné rezervy. Proto se domnívám, že obě obce by se do budoucna měly zaměřit na zvýšení počtu kulturních událostí s významem nikoliv pouze pro danou obec, ale pro širší veřejnost, která by jim mohla zajistit potřebný ekonomický potenciál. S tím samozřejmě souvisí i vhodná propagace takových akcí a ucelenější spolupráce se zájmovými sdruženími a rovněž i s dalšími subjekty, jakými jsou např. školy a knihovny v regionu. Jsem přesvědčena, že pokud takový typ kulturních událostí dostane „nadobecní“ charakter, mají obce i větší šanci uspět s žádostmi o finanční podporu těchto akcí minimálně na krajské úrovni. Toto řešení pak považuji za cestu ke zvýšení cestovního ruchu v regionu a s tím spojeného ekonomického přínosu pro obce a stejně tak za cestu ke zvýšení celkové přitažlivosti regionu pro nové, mladší generace.

8 Seznam použité literatury

Literární zdroje:

- Adam, A. 1998. Liturgický rok; historický vývoj a současná praxe. Vyšehrad. Praha. 328 s. ISBN: 80-7021-269-1.
- Anonymus. 1953. Vesnické noviny Sedlčanska, 4. června, 6. srpna. ONV. Zemědělský referát v Sedlčanech.
- Beranová, M., Kubačák, A. 2010. Dějiny zemědělství v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Libri. Praha. 432 s. ISBN: 978-80-7277-113-4.
- Blažek, B. 2004. Venkovy: anamnéza, diagnóza, terapie, Era. Brno. 184 s. ISBN: 80-86517-90-X.
- Butvin, J., Havránek, J. 1968. Dějiny Československa. Státní pedagogické nakladatelství. Praha. 760 s.
- Bestajovský, M. 2004a. Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce Jaro. Computer Press. Brno. 64 s. ISBN: 80-251-0160-6.
- Bestajovský, M. 2004b. Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce Léto. Computer Press. Brno. 64 s. ISBN: 80-251-0315-3.
- Bestajovský, M. 2004c. Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce Podzim. Computer Press. Brno. 64 s. ISBN: 80-251-0415-X.
- Bestajovský, M. 2004d. Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce Zima. Computer Press. Brno. 64 s. ISBN: 80-251-0476-1.
- Polák, S. 1988. Vlastivědný sborník Podbrdsko. 31/1986, Sedlčanský sborník 4. Okresní archiv. Příbram. 319 s.
- Doležal, J. 2009. Střípky z mozaiky protektorátní společnosti, Německá okupace a její konec v politickém okrese Sedlčany (1939 – 1945), Hornické muzeum Příbram, 304 s. ISBN: 978-80-86869-09-4.
- Felcman, O., Martínek, M. (eds.). 1986. K dějinám socialistického Československa. Nakladatelství Svoboda. Praha. 559 s. ISBN: 25-110-86.
- Habart, Č. 1998a. Sedlčansko, Sedlecko a Voticko, díl I. Pražská edice. Praha. 446 s. ISBN: 80-901509-6-9.
- Habart, Č. 1998b. Sedlčansko, Sedlecko a Voticko, díl II. Pražská edice. Praha. 530 s. ISBN: 80-901509-6-9.
- Habart, Č. 1998c. Sedlčansko, Sedlecko, Voticko, díl III. Pražská edice. Praha. 266 s. ISBN: 80-901509-6-9.
- Habart, Č. 1994. Sedlčansko, Sedlecko a Voticko, díl IV. Alfa Print. Sedlčany. 756 s. ISBN 8090173403.
- Hewison, R. 1989. Heritage: An Interpretation. In: UZZELL, D. L. (ed.). Heritage Interpretation. Belhaven, London, p. 15–23.
- Hora-Hořejš, P. 1997. Toulky českou minulostí, 2. díl. Baronet. Praha. 454 s. ISBN: 80-7214-014-0.

- Hora-Hořejš, P. 2007. Toulky českou minulostí, 11 díl. Via Facti. Praha. 222 s. ISBN: 978-80-239-6717-3.
- Howard, P. 2003. Heritage: management, interpretation, identity. Continuum. p. 278. London. ISBN: 0-8264-5897-1.
- Husa, V. 1961. Dějiny Československa. Orbis. Praha. 500 s.
- Jech, K. 2005. Die Die Repressionen gegen die Grossbauernschaft während der Kollektivisierung der tschechoslowakischen Landwirtschaft. In: Brenner, Ch. Heumos, P. Sozialgeschichtliche Kommunismusforschung Tschechoslowakei, Polen, Ungarn und DDR 1948-1968. R. Oldenbourg Verlag, München. p. 319-336.
- Jech, K. 2008. Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Nakladatelství Vyšehrad. Praha. 336 s. ISBN: 978-7021-902-7.
- Jelínek, K. 2004. Lidové pranostiky, přísloví a zvyky. Mendlova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 138 s. ISBN 80X7326X0356X5.
- Kaplan, K. 1993. Nekrvavá revoluce. Edice Archiv. Praha. 448 s. ISBN: 80-204-0145-8.
- Kaplan, K. 2012. Proměny české společnosti 1948 – 1960, část druhá, Venkov. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Praha. 467 s. ISBN: 978-85-8275-155-3.
- Kaplanová, T. 1985. On the socialist origins of International Women's Day. Feminist Studies 11, No. 1. p. 163-171.
- Kárník, Z. 2000. České země v éře první republiky 1918-1938, díl I. Libri. Praha. 571 s. ISBN: 80-7277-027-6.
- Kovářová, M. 1971. Jesenické oddatve. In: Tywoniak J. (eds.). Sedlčanský sborník. Městské muzeum Sedlčany. Sedlčany. s. 193-200.
- Krejčí, M., Tomeš, J. Životní prostředí a tradice. 1. vyd. Brno: Blok, 1975. 282 s.
- Kuthan, J. 2002. Staletí pod hradními okny. Maroli. Turnov. 162 s. ISBN: 80-86453-08-1.
- Perlín, R. 1998. Typologie českého venkova. In Zemědělská ekonomika. 1998, str. 349-358.
- Langhammerová, J. 2008. Čtvero ročních dob v lidové tradici. Petrklíč. Praha. 200 s. ISBN: 978-80-7229-171-7.
- Lego, A. 1908. Paměti a památky farní osady jesenické. A. Lego. Sedlčany. 117 s.
- Lokoč, R., Lokočová, M. 2010. Vývoj krajiny v České republice. Lipka. Brno. 85 s. ISBN: 9788090480735
- LÖW, J., MÍCHAL, I. 2003. Krajinný ráz. Lesnická práce. Kostelec nad Černými lesy. 552 s. ISBN:80-86386-27-9.
- Míka, A. 1960. Poddaný lid v Čechách v první polovině 16. století. Československé akademie věd. Praha. 439 s.
- Navrátilová, A. 2004. Narození a smrt v české lidové kultuře. Vyšehrad. Praha. 413 s. ISBN: 80-7021-397-3.
- Navrátilová, A. 2012. Namlouvání, láska a svatba v české lidové kultuře. Vyšehrad. Praha. 421 s. ISBN: 978-80-7429-238-5.
- Patočka, J., Heřmanová, E. 2008. Lokální a regionální kultura v České republice. Kulturní prostor, kulturní politika a kulturní dědictví. ASPI. Praha. 200 s. ISBN: 9788073573478.

- Pekárek M., Průchová I. 2003. Pozemkové právo. Masarykova univerzita Brno. 400 s. ISBN: 80-210-3238-3.
- Pekař, J. 1923. Omyly a nebezpečí pozemkové reformy. Vesmír. Praha. 79 s.
- Perlín, R. 1998. The Typology of the Czech Country, Agricultural Economy 44, 1998 (8), Czech Agricultural Academy of Sciences, Praha.
- Purš, J., Kropilák, M. 1982. Přehled dějin Československa 1/2, 1526 až 1848. Academia. Praha. 645 s.
- Říha, O. 1960. Přehled Československých dějin, Díl II, Nakladatelství Československé akademie věd. Praha. 1362 s.
- Skopová, K. 2004. Vánoční svátky o století zpátky aneb tradice vánoc v české kuchyni. Akropolis. Praha. 56 s. ISBN: 80-903417-8-0
- Skopová, K. 2010. Rodinné svátky o století zpátky aneb oslavy a rituály v české domácnosti. Akropolis. Praha. 96 s. ISBN: 978-80-87310-11-3.
- Skopová, K. 2007. Velikonoční svátky o století zpátky. Akropolis. Praha. 69 s. ISBN: 9788086903385
- Smith, L. 2006. Uses of heritage. Routledge and Taylor & Francis. New York. p. 368. ISBN: 0203602269.
- Soběslavská, V. 1993. Kronika Nedrahovice 1983 – 2010.
- Sommer, P., Stecker, M. 2011. Kostely na Sedlčansku. Městské muzeum Sedlčany. 168 s. ISBN: 978-80-903679-6-8.
- Soukup, P. V. 1993. Sociální a kulturní antropologie. Sociologický ústav AV ČR. Praha. 157 s. ISBN: 80-901424-1-9.
- Sýkora, J. 1998. Venkovský prostor, 1. díl. Historický vývoj vesnice a krajiny. ČVUT. Praha. 62 s. ISBN: 80-01-01826-1.
- Šmahel, F. 1996. Husitská revoluce, 3. Kronika válečných let. Karolinum. Praha. 420 s. ISBN: 80-7184-075-0.
- Štěpánek, L., Mareček, J. 1958. Ozelenění a úprava vesnice i krajiny. Státní zemědělské nakladatelství. Praha. 193s.
- Vondruška, V. 2012. Život ve staletích 15. století, Lexikon historie. Moravská Bastei MOBA. Brno. 125 s. ISBN: 978-80-243-4641-0.
- Váňa, Z. 1990. Svět slovanských bohů a démonů. Panorama. Praha. 134 s. ISBN 80-7038-187-6.
- Zíbrt, Č. 2006. Veselé chvíle v životě lidu českého. Nakladatelství Vyšehrad. Praha. 640 s. ISBN: 80-7021-624-7.

Elektronické zdroje:

Jesenice, oficiální stránky obce [online]. 20.8.2007, 24.3.2014 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: <http://www.jesenice-obec.cz/>

KUČA, Karel. Urbanismus venkovských sídel v českých zemích. In: [online]. Praha: Kulturně historické dědictví kolem nás, 2011 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: <http://elearning.historickededictvi.com/zobraz/materialy/odborne-texty/urbanismus>

NĚMEC, P. Úplné znění č.j. 28062/02-52 ze dne 20. prosince 2002: Zásady pro poskytování účelových dotací obcím z rozpočtové kapitoly [online]. Česko: MMR ČR, 2002, 23.1.2009 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: [http://www.mmr.cz/cs/Podpora-regionu-a-cestovni-ruch/Regionalni-politika/Programy-Dotace/Archiv-programu-a-dotaci-regionalni-politiky-\(1\)/Podpora-regionalniho-rozvoje-v-roce-2005/Program-obnovy-venkova/uplne-zneni-c-j-28062-02-52-ze-dne-20-prosince-2002](http://www.mmr.cz/cs/Podpora-regionu-a-cestovni-ruch/Regionalni-politika/Programy-Dotace/Archiv-programu-a-dotaci-regionalni-politiky-(1)/Podpora-regionalniho-rozvoje-v-roce-2005/Program-obnovy-venkova/uplne-zneni-c-j-28062-02-52-ze-dne-20-prosince-2002)

Obec Nedrahovice [online]. Nedrahovice, 2011 [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <http://www.nedrahovice.cz/>

BRTNICKÝ, Ježek. *Tradice a zvyky dle liturgického kalendáře* [online]. [cit. 2014-04-08]. Dostupné z: <http://brtpichlavec.sweb.cz/tradice/litsvat/litsvat2.htm>